

apΘkrif

apokrif

”Én vagyok az állat”

Irodalmi folyóirat

megjelenik negyedévente

VII. évfolyam, 2. szám
2014. nyár

Főszerkesztő

Nyerges Gábor Ádám *(vers)*

Főszerkesztő-helyettes

Tarcsay Zoltán

Szerkesztők

Torma Mária *(próza)*
Reichert Gábor *(kritika)*
veress dani *(kép)*
Murzsa Tímea *(Apokrif Online)*

Spiritus rector

Fráter Zoltán

•

Munkatársak

Gál Soma *(szerkesztőségi asszisztens/pr)*
Radnóty Zoltán *(tördelés/design)*
Evellei Kata *(szöveggondozás)*

Szerkesztőség

1052 Budapest, Vitkovics Mihály u. 7. IV/1
Tel.: (1) 951 8518; (30) 876 1473
apokriflap@gmail.com

<http://www.apokrifonline.hu>

Felelős kiadó

Palimpszeszt Kulturális Alapítvány

Nyomda

Robinco Kft.
Felelős vezető: Kecskeméthy Péter

Megjelent a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával.

Copyright © 2014 Az Apokrif 2014/2. számának
szerzői és szerkesztői

Megjelenik 250 példányban; az egyes példány ára 350 Ft

ISSN 2060-3207

Szépirodalom

Juhász Tibor <i>Részletek, Bérházak geometriája</i>	7
Bognár Péter <i>AN-0196/20210628</i>	10
Gál Soma <i>Katonadolog</i>	14
Vass Norbert <i>Hangjegyek a ködben</i>	16
Takács Nándor <i>Prognózis, Szemtanú, Árnyék, Helyközi idő</i>	17
Szendi Nóra <i>Amathunt</i>	21
Sajó László <i>Ladányi-énekek</i>	33
Bödecs László <i>Et resurrexit, Sanzon könnyedén</i>	40
Stolcz Ádám <i>Én vagyok a férfi</i>	42
Tinkó Máté <i>Harkov gyűréi</i>	45

Látószög

veress dani • <i>Egy ember-arborétum botanikusa</i> <i>(Tranker Kata művészetéről)</i>	50
--	----

Látótávolság

Evellei Kata • <i>Mily sekély mélység</i> (Babiczyk Tibor: <i>Magas tenger</i>).....	54
Mórocz Gábor • <i>Egy vagabund vallomásai avagy az antiparanoid fanatizmus esztétikája</i> (Farkas Zsolt: <i>Szia</i>)	58
Tóth-Czifra Júlia • <i>Zúdul</i> (Veres István: <i>Dandaranda</i>)	65
Mizsur Dániel • <i>„a nyelvet, mint kései, megterített asztalt”</i> (Ayhan Gökhan: <i>János és János</i>).....	69
Bedi Kata • <i>Szürreállal oltoa</i> (Mán-Várhegyi Réka: <i>Boldogtalanság az Auróra-telepen</i>).....	72

Illusztrációk

E számunkat Tranker Kata munkái illusztrálják. A reprodukciókat a VILTIN Galéria hozzájárulásával közöljük.

A borító az Hommage à Sisyphus című installáció (2014) részleteinek felhasználásával készült.

Tranker Kata: *Tavaly nyár*, 2012
kartonpapír, fa, plexi, 35 × 33 × 35 cm

Részletek

A szintekre tépett árnyékgömböket
vetnek a lakópark fái. Az ablakokról
elhalt levélként csillan le a fény
és hangtalanul vész el a talaj
feletti métereken. A játszótéren
hintázik a szél, fel, majd lemászik
a mászókaról, kinyitja maga előtt
a nyikorgó kaput és kiszalad az út
közepére, egy tompán virító üdítő
dobozért. Kinyitnak, becsuknak egy
ablakot, mögöttük az emberek
összegeznek, tervezgetnek,
jövedelmeikből napokat, heteket,
cselekménysorozatokat építgetnek,
majd igyekeznek valami kevésbé
kimerítő dologgal foglalkozni.

Egy erkélyről félig szívott cigaretta
esik a járdát szegélyező virágágyásba.
Egy reklámszatyor kúszik az úton,
belecsörren kéken a lakópark
normális, szinte már meghallhatatlan
zúgásába, majd az útpadka alá
gyűrődve csöndesül. Ki-be kapcsolódó
szellőzők unottan cserélődő levegője
hullámoztatja a falakhoz simuló teret,
kontyba csavart nő áll egy festésre váró
buszmegálló oldalának dőlve.

Miután vezetője kiszállt, az éppen
leparkolt autó részévé válik a képnek,
mintha helye lenne, egy opálos színű
sorba állt be, a márkajelzések jól
látszanak rajtuk, neveket képviselnek
és munkahelyeket, bizalmasan csillogtatják
a krómozott törlesztőrészleteket.

Bérházak geometriája

Mikor megtaláltuk a mindig péntekre postázott
termékkatalógusban szüleink mosolyát,
közvetlenül az elégedettség ernyedtarcú
maszkjai alatt, akkor tábortüzet gyújtottunk
az érettségi bizonyítványokból és diplomákból,
mert azt hittük, ezzel felégetünk mindent,
ami ehhez a belső égésű motorhoz köt minket.
Aztán hamis hangszereket fogtunk és
próbáltunk ráénekelni a süket harmóniákra.

Sokan közülünk apák lettek, cement-, téglá-
és üvegyárakban húzzák a munkavédelmi
szabályzat szerint életveszélyesen megpakolt
raklapokat, de mindannyian tudják,
hogy műszakuk végén hová kell tenni
a békát és az egyéb eszközöket.
Páran országos terjesztésű folyóiratoknak
küldtük képzavaros verseinket s a hónapokig
várt válaszok okán hajléktalanoknak
ajándékoztuk leszerelt postaládáinkat.

Aztán visszamenekültünk az egyetemre,
ahol Kerouac oldalas mondatainak vágyait
elemeztük és cáfoltuk meg. És mikor ezzel is
megvoltunk, egy vállalati parkolóból
felnéztünk és nagyobb rendben láttuk
égni a bérházak geometriáját
körültünk, mint a csillagokat felettünk.

AN-0196/20210628

A fiatalember jön, így,
A lába így áll, sőt így,
A haja ilyen, nem viccelek,
Ez nem az iskola feladata.

Jön, a füle ilyen,
Mint egy nem is tudom, minek,
Az orrában meg a szájában...
Ez nem az iskola feladata.

Jön, luk van, karika van,
Ékszer van, meg a bőrében
Ilyen minta van, nem,
Ez nem az iskola feladata.

Jön, a retinájába vagy mijébe
Szívecske van égetve, halálfej,
Kontaktlencséje türkiz,
Ez egyszerűen nem az iskola feladata.

Nem az a bajom, hogy...
Nem azt vitatom, hogy...
Mi is bíráltuk a társadalmi felépítményt,
De ez egyszerűen nem az iskola feladata.

Jön, a gerince ilyen,
A karjai, a lábai meg ilyenek,
A szemével meg ilyet csinál,
Ez nem az iskola feladata.

Így néz, így, errefelé,
Mondom neki, hogy ne így nézzen,
Hanem így nézzen, errefelé,
Ez egyszerűen nem az iskola feladata.

A szemembe nézzél, mondom,
Hogyha hozzád beszélek, mondom,
Erre, nem viccelek, rám néz:
„De ez nem az iskola feladata.”

Egyenesen állsz, mire én,
Előrefelé nézel, mire én,
És befogod a pofádat, mondom,
Amikor egy felnőttel beszélsz.

Tranker Kata: *Ein Monat*, 2012
hajtogatott papír, fa, 300 × 122 × 10 cm

Katonadolog

A következő lánnyal már úgy kezd, hogy megjárta a háborút.

Amikor Rizikót játszottak, a lány mindig a sárgákkal akart lenni. Nem ellenkezett, hagyta kedve szerint választani. Az volt az egyetlen lányos szín (a lila persze nem számít). Aztán meg elkezdte meghódítani Dél-Amerikát. Bármi volt a feladat, minden alkalommal arra masírozott, Brazília az oka, magyarázta meg egyszer. A napsütés, a színek, a karnevál! Ha ezen múlna, ő meg mindig északra indulna. Egy irdatlan sereggel végigcsörtetne a Ráktérítőn, majd valahol a teljes kimerülés szélén beledőlne a hóba. Nem kevésbé klisé, mint Rió.

Szóval egy alkalommal a lány épp támadta Brazíliát. Ő hagyta volna magát, akármikor, de a kocka nem így alakította a játékot. Őt hadosztály farigcsálódott el egy kör alatt. Csak nézte, hogy pörögnek a kék dobókockák, és csendben szedegette a katonáit. Sajnálta, hogy nem tud könnyen kapitulálni, de bármit is csinált, a gyarmatvilág a kezén maradt. Akkor kezdte el szégyenében mesélni, vicceskedve, hogy: – Tudod, ezek a dzsungelharcos indiánok, ezek nem hagyják magukat. – Miért volnának itt indiánok? – Mindenhol ők éltek, ahová a szemed lát Dél-Amerikára – oktatta. Egyébként is szeretett háborús történeteket olvasni. – Beeszik magukat az esőerdőbe, ott nem tud tájékozódni, nem talál ki az ismeretlen, és szép lassan, egyenként semmisítik meg az ellenfelet. – Leszedett egy újabb katonát és odaadta neki. – Így hiába van fölényben a másik sereg.

A lány megnézte a regrutát: – Ennek ráadásul a puskája is elveszett! – Letört a kis műanyag. Ha a fegyvered lekonyul, a háború is elapad. Próbált csevegni, míg tovább hullottak a sárga hadosztályok: – Tudod, mikor lett Brazília független? – Nem, hogy is tudta volna. Erőtlen próbálkozás volt, mert

már az utolsó katonája fölött kezdett pityeregni: – Ennek is ferde a pisztolya – szipogta. Egészen bájos akkor is, mikor sír. – Az egy karabély, kicsikincs – javította megint, erre már csak elkezdte itatni azokat a sárga egereket.

Nem tehet róla, hogy ilyen jó kezű hadvezér. – Bocsánat – motyogta bele egy ölelésbe. Nem is sikeres. – Ha akarod, én elmesélek mindent, amit a háborúról tudok. – Talán az megvigasztalja. – Akkor lehet, jobban fog menni. – Még csak sorkatona se voltál – szúr vissza ő. – Viszont olvastam, nagyon sokat olvastam a csatákról. Élet, halál, szerelem és háború, az ötödik elem meg a hús. – Nem láttam beleket kifordulni sosem, ez igaz, de a történelem sokat mesél. – Azzal belekezd Moszkva bevételébe, tesz egy kanyart a Donnál, mélyen beleás az árkokba Dunkerque-nél, míg végül haza nem érkezik mindenki, és mikor a lány még ezután is sír, elszakad a cérna, fogná, lefektetné, és ott helyben bevennie magát az egész térképbe, egységek hullának fölöslegesen, mind ott potyogna körülöttük, észre sem vennék, mit számít pár, száz, ezer vagy millió élet?

A lánynak érett cseresznyék vannak az ajkai helyén, de amikor megközelíti, összepréselődnek. – Nem – tiltakozik, nem tudná azok után, hogy végighallgatta a toccsanó szervek meséjét. – Gusztustalan, hogy tudnál azok után, amit itt elmondtál? – Ezek meg se fordultak a fejében, soha nem akart szuronnyal viaskodni, soha nem volt tervében Moszkva elfoglalása. A sírás csak nem áll el, de nincs lehetősége kimagyarázni a mesét, mert az ajtó meg már be is csapódott.

Dühöngene, ha értené. Ha nem orvos, nem tudja, milyen sebet szerzett: vagy meggyógyul, vagy meghal, katonadolog. Hullákat takarít, egyenként szedi a sárga hadosztályokat a dobozba.

Hangjegyek a ködben

Láttad-e már összegyűrt
plakátnak a vízen
pihenő pár sirályt?

Olvastad-e össze egyszer is
a sok betűt, mit röptük
az égre írt délután?

S vajon követted-e – mondd –,
amint a reflektorok fényénél
némelyik bogarakat hajkurász?

Tudtad-e, hogy éjjel a folyón
alszik megannyi madár? Eltűnő,
fehér hangjegyek a ködben,

dél felé ereszkednek a Dunán.
Álmukban lumbágós lidércek
lebegnek a Sziget fái felett,

halott inasok tisztogatják a hidak
lábait és imbolygó tutajokon
lovakat sodor a tenger felé az ár.

Hajnaltájt vihar riasztja a sok sirályt,
vízbe mártott tollaikkal, hogy egy idegen
város egéről mossák le a szürke gyászt.

Prognózis

Ez a vers másféle lesz.

Olyan lesz, mint az elalvás előtti csend,
olyan, mint amilyen könnyű kimondani dolgokat,
és amilyen nehéz elfelejteni.

Olyan lesz, mint amikor fölöslegesen próbálsz kedves lenni
hozzám,
és én hiába ábrándozom valaki másról,
mert amit akarsz, azt fogod kapni,
de nem lehet semminek csupán egy részét akarni, ezért
ráfázol,
de mielőtt ráfázol, egy kicsit megkönnyebbülsz, hogy amit
akartál, meglett.

Olyan lesz, mint a váratlanul kapott eredmény,
ami mögé felsorakozhat egy halom pótcselekvés, előzmény
gyanánt,
olyan lesz, mint a konokság a hiábavalónak hitt életben,
olyan, mint a felgyűlt indulat.

Olyan lesz, mint az ámulat,
hogy ennyi tisztességtelen tett után még mindig életben
vagyunk,
persze folyamatos rejtőzködésben,
de aki hozzászózott, annak megy, az nem tudja elfelejteni,
ahogyan azt a kevés igaz ölelést sem,
amit tagadni aligha, legfeljebb titkolni lehet.

Olyan lesz, mint a kellő időben befejezett mondat,
ami már nem árt, de még nem is használ senkinek,
mégis mindenki fenyegetést hall belőle.

Olyan, mint a nyugtalanul töltött éjszaka,
a saját magadhoz intézett szavak,
olyan, mint a magasra épített küszöb,
ami jelzi, hogy a próbálkozás arányai nevetségesek.

Szemtanú

Megtiltották, hogy beszéljek.
Ügyelnem kell, hogy ne mutakozzak gyakran,
de el se kerüljem az erdőt,
ahol a férfi fekszik az avarban.
Egyesek szerint inkább
három szemeteszsák huppant a földre,
de én nem hiszem a róluk szóló történeteket.
A buszok mindig megállnak itt.
Senki sem száll le, és nem is nézelődnek.

Árnyék

S. föl akarta kötni magát.
Most a szemembe néz,
nap mint nap köszön.
Félek, hogy újból megpróbálja.
Fát aprít, mosolyog.
Gyermekei kieresztik a kutyákat,
mi pedig nézzük a lombok változó árnyékait.

Helyközi idő

Az autóbusz hangos motorzúgással a faluba érkezik.
Az ilyen járműveket hegyvidékre tervezték,
az emelkedőn erősen kapaszkodnak,
a kormánymű pedig jól bírja a szerpentíneket.

Szigorú elhatározásra jutok, többé nem leszek felelőtlen,
ugyanakkor bizonyos szükségmegoldásokra kényszerülök,
amik bemocskolják a kezet vagy a gondolatokat,
a tisztázás során pedig úgy cikázom a házak között,
mint aki pofont kapott, de nem tudja, kitől.

A megállók közül a busz csak a középsőben vár,
az első és utolsó megálló nem kötelező, ha üres,
vagy ha senki sem akar leszállni,
elég munka így is a járművet az úton tartani.

A hőségben a pára lecsapódik a poharakon.
Izzadt tagjaikkal hiába próbálják kerülni,
egymáshoz érnek a nők és férfiak,
azután felállnak és elkísérik egymást egy darabon.

A felelőtlenség ideje lejárt,
némán és üresen ácsorgok a padkán,
a buszra bámulok, ahogyan lelassít,
talán hoz vagy felvesz valakit.

Tranker Kata: *Téli kirándulás*, 2012
fotókollázs, papír, 18 × 24 cm

Amathunt

– avagy a mackónadrágos múzsa

A fű gyanúsan selymes volt. Dörzsölt, álmodó és szenvedélyes irodalomfaló vagyok, mindjárt szöveget is ütött a fejembe, honnan ez az idealizált selymesség: sehol egy oldalamba fúródó ág vagy kavics, sehol egy bosszantó légy az arcomon. Hanyatt fekvve, hunyt szemmel füleltem a közeli patak csobogására és a madarak különös, antik versmértékeket idéző trillájára. Szóval a posztmodern fikció kilőve, nyugtáztam kissé megkönnyebbülten. Elíziumi nyugalmamból ítélve ez valami pásztorköltemény lesz. Kilestem pillám résén: a fejem felett habfehér gerlepár csókolózott antropomorf érzélgősséggel. Az antikvitást is kihúztam a felmerülő lehetőségek listájáról, mert ilyen ceremóniát is csak XIX. századi madarak képesek csapni a szaporodás körül. Gessner-idillre tippeltem, ennek viszont ellentmondani látszott, hogy egy tölgyerdő tarkította szirt oldalában gótikus romot pillantottam meg.

Valahogy minden olyan ismerősnek tetszett, ám ezt kezdetben az álmok természetéből fakadó, csalóka benyomásként könyveltem el. Ugyanakkor mind erőteljesebben kerített hatalmába az érzés, hogy nem én figyelem a tájat, hanem a táj engem, vagy még inkább az a láthatatlan szemlélő, aki a tájat elgondolja.

Egy forráshoz érve aranyozott lantra bukkantam, és próbaképp megpendítettem az egyik húrját. Tiszta és erős hang csendült. Hátha egy pásztorsíp fog rá felelni.

– Eljöve hát! Eljöve! – orkánzott fel egy térdeimet rogyasztó basszus. – Buzgó könnyeimen szent öröm, ömledezz! – Androgün pástoriifjú helyett zömök, bozontos, lázas tekintetű fickó csörtetett felém virágkoszorúkat lobogtatva: a táj gondnokának, valami tenyeres-talpas kertészfélének

néztem, akit olykor-olykor ráeresztenek a szentimentál stíl túlburjánzásaira.

Eldobtam a lantot és gondolkodás nélkül a közeli rekettyésbe vetettem magam, ahol összegunnyadva, kalapáló szívvel vártam végzetem. A léptek dobogása elült.

– Ó, melly gubó vagyok én – korholta magát vélt támadóm, iménti bömbölését bosszankodó brummogássá mérsékelve –, így reá dörrenteni a Helikón leányára!

Néhány ágat félrehajtva csizmás lábakat pillantottam meg. Kissé megemelkedtem avarpárnámon: a csizmák tulajdonosa fedezékemtől tisztos távolságra várakozott aggodalmas ábrázattal, még nálam is nagyobb megszeppentségben, kezében egyre a koszorúkat szorongatva. Megkönnyebbült sóhaj készült felröppeni ajkaimról, de szárnyaszegetten hullt vissza elfúló torkomba: hogy én erre nem gondoltam eddig! A szobám falán függő rézmetszet vonásait ismertem fel a gödröcskés állon, a prémes pofaszakállon, a húsos cimpájú orron, az ázsiai beütésű, kissé duzzadt héjú szemeken: legföljebb a bal arcfelén barnálló, szőrös anyajegyét felejtette le – talán szándékosan – a művész. Pedig pompás anyajegy volt, akár az egész fickó, s magamban hálát adtam sorsomnak, hogy, teszem azt, nem a huszoneves korára megkopaszodó, suta, girhes Kölcsey verseit forgattam mostanában.

– Berzsenyi Dániel? A költő? – cincogtam a tervezettnél néhány oktávval magasabban.

– Én vónék, istenasszony! – húzta ki magát Berzsenyi felbátorodva. – Megengedjen, ha úgy csörteték, mint ártán a makkra, de midőn meghallám ezen angyali zengzetet, mellyre még a sivatag vadom es kiderült viránná bájlódik, mellyem nem maradhatta hideg! Ne fíjjen azír marcona kípemtül: a szelíd múzsák barátja s alázatos szógája vagyok. – Biztatóan nyújtotta felém a sok szorongatástól kissé megkókadt koszorúkat. – Idvezlem az én legszentebb poézisom ligetiben, a Vénusz szentélyirül neveztetett Amathuntban! – („Amathus, nem Amathunt” – javította ki néhány évvel később Kazinczy.)

Istenasszony? Félszeg kászálódásom közepette lopva mustráltam végig ételfoltos mackónadrágomat és túlságosan bő, susogós pulóveremet: kissé fellengzőnek éreztem e költői bókot – legalább haját moshattam volna, gondoltam szegyenkezve – és a feltételezett elvárásoknak megfelelő kecsességgel igyekeztem kikecmeregni a bozótból.

Berzsenyi azonban mintha semmit sem vett volna észre ügyefogyottságomból.

– Csak azt bánom – szabadkozott –, hogy egy kis ozsonnai nektárral vagy ambróziával nem vendígelhetem meg Áon szűzét. De lássa, szép Kaména, e kies tájikon mindent magam csinálgatik poétai kitételekből, s azír még tetemes fogyatkozások vagynak.

– Legközelebbre biztos meglesz – tettem óvatos kísérletet metaforikus beszéde fonalának felvételére –, majd akkor megkóstolom. – Szavaim mámorító hatással voltak Berzsenyire.

– Igazán kedves hát a múzsának az én kiseded Árkádiám? – faggatott felvillanyozva, majd igenlésemet meg sem várva folytatta: – Ne gondolja a nyájos istenasszony, hogy olly magabizott vónék: százszor es eltemet melankóliám, s úgy hagyom itt ezt – fejével a körül elterülő táj felé intett –, mint csupa gyermeki bábozatot. Osztán cselídekkel, parasztokkal veszkődő falunlakókint nehezen lophatok időt a versgyalúgatásra: fejem mastan is az insurrectio miatt föl, s Horác helyett floréntokat köll óvasgatnom. Ilyenkor csak így feddem örökkön izgó, kalóz lelkemet: füztilinkós hangicsáló vagy te, Daniel, megrészegülél János komád komplementjeitül s a széphalmi Mester buzditásaitul! Ugyan ki serkenne föl az én hordóbul gyütt nyiszorgásomra!

– Kis János és Kazinczy? – kérdeztem kíváncsian, egészen nekibátorodva, az új információ birtokában gyors fejszámolást végeztem Berzsenyi korát illetően (elégedetten állapítva meg, hogy még harminc esztendő sincs). – Ismerem őket! Nagyon is igazuk van! Ne hagyjon fel a verselés-sel!

– Ó, Kaména – sóhajtott Berzsenyi fátyolos, rajongó tekintettel –, ezen szovak kiragadnak súlyedésemből! Tehát nem csupa poshadt lórét kortyogatok, hanem Aganippe cseppjei es megilletik olykor ajakimat! – Vártam, hogy folytassa, mert nem akaródzott beugrani, mi a fene az az Aganippe. – De a dicsőség engemet el nem bódíthat: tudom én, hogy rablélek vagyok, kit csak a múzsa sugallási emelnek ki magambul. Melly nagy bódogságom vóna, ha ezen poétai morzsáimat környűl andalogná vélem a hatalmas istenasszony!

Percről percre sudárabbnak éreztem magam lepukkant házi gönceimben. Nem értettem ugyan kristálytisztán ezt a regényes virágnyelvet, de annyi azért világos volt, hogy Berzsenyi leplezhetetlen vonzalmat érez irántam. Talán, jutott eszembe, egy régi szerelmével kever össze, álmokban megesik az ilyesmi, azért várt virágokkal, és nevez a múzsájának: ne iparkodjunk hát kiábrándítani és holmi prózai közbevetésekkel elbaltázni a soha vissza nem térő lehetőséget.

Amathunti sétánk kezdetén Berzsenyi elmagyarázta, hogy végig fog kalauzolni minden olyan versén, melyre mostanáig a szerelem és epedés fakasztotta; a hazafias ódák vidéke máshol fekszik, mert azokban szüntelen lódobogás és trombitaszó hallik, „mely megferteztetné a lauruszerdők szent homályit”. Időről időre, ha bizonytalan körvonalú, vakon tatóngó foltokhoz vagy elnagyoltan felvázolt domborzati elemekhez értünk, Berzsenyi tanácsokat is kért tőlem az üres helyek kitöltéséhez. Szerencsére számtalan versét ismertem könyv nélkül, vagy legalább homályosan fel tudtam idézni őket, így, ha elakadt szaválás közben, mást sem kellett tennem, mint előbányászni emlékezetemből és könnyed eleganciával elé pöccinteni a megfelelő sort vagy szerkezetet. Közbenjárásomra egy burukkoló gerlepárt, egy jókora, mohos követ, egy virágzó pálmacsoportot és egy egész jegegyesort sikerült elhelyeznünk a tájban. Berzsenyi alig tudott betelni költői jószága gyarapodásával: arcát átszellemülten,

behunyt szemmel fektette a kőre, mintha szíve dobbanását hallgatná, vagy egyenesen a föld forrongó gyomrába fülelne, és irigyeltem a facsemetét, melyet gyöngéden a karjaiba ölelt.

Tovább haladva reggeli és alkonyati, burjánzó tavaszi és érett nyári tájakon vitt keresztül utunk, pajkos szellőcskék nyaldosták körül tagjainkat, láttunk vidám táncot lejtő, virágfüzérékkel ékesített allegorikus figurákat és tiszteletet parancsoló várormokat is, de én mind gyakrabban és nyíltabban legeltettem a szemem Berzsenyin. Egy tisztás fölött romantikusan eltúlzott méretű telihold ragyogott: fénye nemes gránitszoborrá festette költőm fekete oroszlánfejét. Össze sem hasonlítható azokkal a narkós félnótásokkal és elpuhult mamlaszokkal, gondoltam, akikkel mostanában dolgom akadt.

– Melankóliás humorom lehet az oka – vetett rám mélabúsan olvatag pillantást –, hogy Lúna fényje alatt teremnek legártatlanabb szerelmes daljaim. – Szemérmesen közelebb húzódtam hozzá (gyomromban csintalan zefírek hánytak bukfenceket), de úgy tűnt, túlságosan elmerült a hold tanulmányozásában.

Mennél erősebben mardosott a vágy, hogy megcirógathassam barkóját, göndörödő mellszőrzetét, vagy legalább belékarolhassak, annál lázasabban igyekeztem megfelelni műzsaszerepemnek, minden alkalmat megragadva szellem és tudásom csillogtatására, alélt kéjjel fürdőzve Berzsenyi bókjaiban. (Legföljebb akkor mondtam csődöt, amikor a Parnasszossal vagy a Tempé völgyével kapcsolatban állt elő szerény műveltségem határait feszegető kérdésekkel, esetleg a Hippokréné forrás keletkezéséről igyekezett kipuhatolni valamit olyan körmönfonsággal, hogy először nem is értettem, miről beszél. Zavartan motyogtam el néhány semmitmondó általánosságot, de Berzsenyinek láthatólag csak gyúanyag kellett, hogy kettőzött erővel zendíthessen áradozásra thesszáli virulmányokról, amarántszigetekről és

aranykori boldogságról.) Bár többször szigorúan emlékeztettem magam, hogy nem szabad visszaélnem teljes életművének ismeretével, talán bocsánatos bűn, ha időnként mégis túllőttem a célon, sejtelmesen utalgatva nem is oly sokára megjelenendő verseskötetére, vagy fontoskodva téve javaslatot olyan szavak kicserélésére, melyek előbb-utóbb bizonyára magától is szemet szúrtak volna neki. Komoly erőfeszitésembe került megállni, hogy ne javasoljam az *Az Ősz* helyett *A közelítő Tél* címet, a „Barcsim barna kökényszeme” sor helyett pedig a „Lollim barna szemöldöké”-t, de végül nagylelkűen úgy döntöttem, nem veszem el Kazinczy kenyerét. Különböznél csúsztatok: megvallom, könnyekig hatódtam Berzsenyi bús deklamációján, közös álmunk bármikor bekövetkezhető enyészetére gondoltam, volt is eszemben okoskodni.

– Ó, a szárnyas idő hirtelen elrepül! – sóhajtottam egy rózsát szakajtva. Berzsenyi szomorkás gyengédséggel simogatta a kerti útvesztő virágszövedék alkotta falát: képtelen voltam levenni a szemem tömpe, a tárgyakkal mégis pihefinoman bánó ujjairól.

– Melly balzsam sebhedt lelkömnek, hogy a magas énekű istenasszony mélyen érezi e földi hangyalét keservit. Vajha többször is meglátogatna képzelődésim virányin! – Bár úgy lehetne, gondoltam vágyódva. – Ó, az emberek nem gerjesztenek ily izzó társolkodásra! Komorságom mögött tán rideg szüvet sejdítnék, nem értik, mint forr, mint dögög benn e kebel!

Reménykedtem, hogy elérkezik a kitárulkozás pillanata: mindennapjaira tereltem a szót, családjáról kérdeztem, vajon ők sem boldogítják? (Titkon persze gyászos fejingatásban reménykedtem, igyekeztvén eltekinteni attól a zavaró kis körülménytől, hogy, legalábbis levelei tanúsága szerint odaadó apa.)

Berzsenyi olajbarna képe egy árnyalattal sötétebbre színeződött.

– Izlik az embernek a turós mácsik – dörmögte zavartan a bajusza alatt –, mígsem ínekli azt meg ódában. Ugy van az a családi örömmel s nyavalákkal es: nem valók azok múzsa fülinek. Én mindenkor magát módolgotó kokettnak néztem azon poétát, ki maga feleségivel bolondozik. – Elfogódottsága még inkább megerősített abban, hogy forró nyomon járok, s lelki szemeim előtt felködlött, amint karjaim között keres enyhületet, árva, busa fejét vállam zugába fúrva. Ismét közel jártam a pityergéshez: kezdtem egészen belerázódni a szentimentális hősnő szerepébe. – A regvel es közelget – fűz- te hozzá Berzsényi bánatosan –, töltsük még együtt üdönket lelket magasító nyájoskodásokkal.

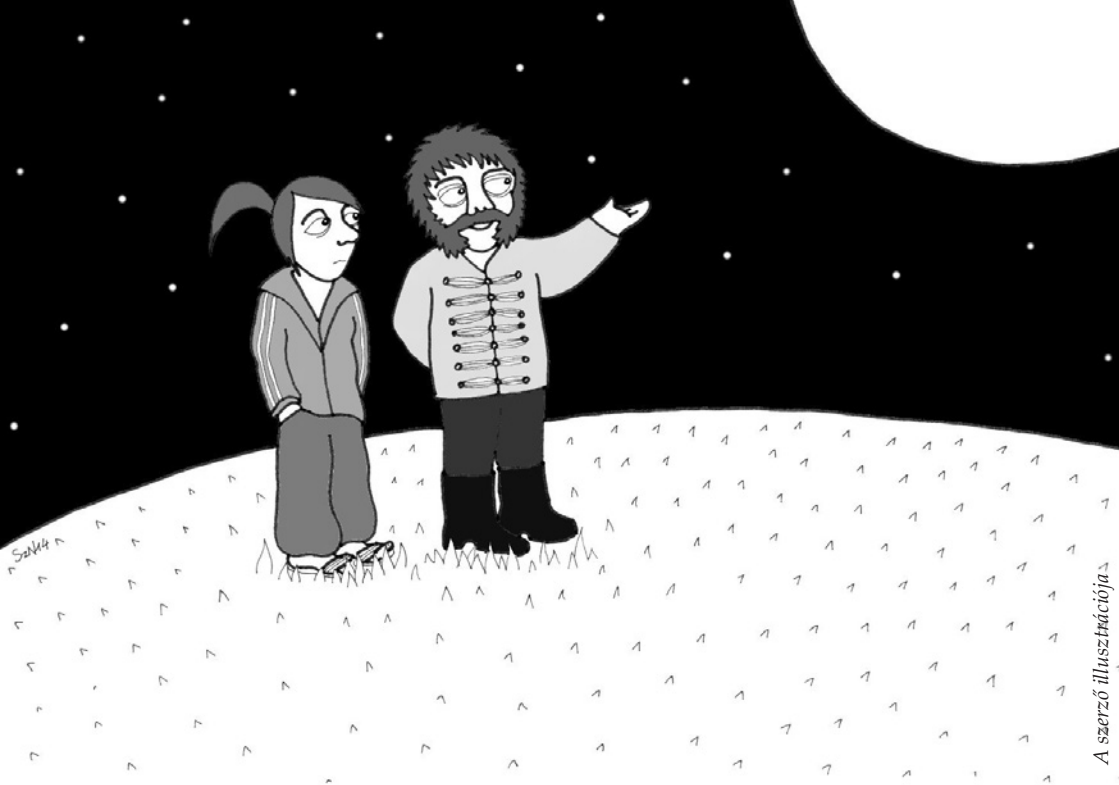
Egyetértettem vele, de díjaztam volna, ha ezek a nyájoskodások most már tettlegességgé fajulnak. Úgy döntöttem, ideje merészebb iramra kapcsolni. Ki tudja: talán, ha valahogy sikerülne áttörni Berzsényi szégyenlőssége páncéljában, és elcsattanna az első csók, végre nyakatekert múzsmániájával is felhagyna. Szép dolog istennőnek lenni, de én most már egy kicsit átvedlettem volna ósaszonnyá, aki a test nyelvén ért csak és férfihúsrá éhes.

Berzsényi kérte, hogy pihenjünk meg az út mellett csörgező patak partján, hadd szívjon el egy tömés pipát. Tőlem tisztos távolságra telepedett le, hátát egy kőnek támasztva: tekintetét az ég felé függesztette, s merengve pöfékelt.

– Édes jutalmam verseimért te légy – dűnnyögte félig leeresztett pillákkal, néma, de annál buzgóbb helyeslésemtől kísérvé –, tüzz egy virágszált barna hajam közé... – hozzá lopóztam és pajkos fürgeséggel fűrtjei sűrűjébe csempésztem a labirintusból származó, még egyre a kezemben szorongatott rózsát. Berzsényi olyan hevesen szökkent fel, hogy kis híján hanyatt vágódtam lendületétől.

– Bocsánat – hebegtem –, nem akartam megijeszteni.

Berzsényi elsápadt. – A Pindus szűze kéri az én bocsánatomat! Melly igen érzem egész pondrói minémüségemet,

A szerző illusztrációja

s melyly ótalmazón az istenasszony víghetetlen szerelmít!
– Arcát néhány pillanatra tenyerébe temette. – Ugy vagyon:
megint tuskónak ismértettem magam! Elvadittani magamtul
a szép múzsát, kinek rózsaujjai az én földi gondokban izzadt
fürtimet illeték!

– És ahhoz mit szólna – szakítottam félbe alig leplezhető
türelmetlenséggel (nagyon szerettem volna most már tegez-
ni) –, ha ennél egy kicsit hosszabb ideig illetnék?

Berzsenyi lesütötte a szemét, s fejét úgy csóválva, mint-
ha egy szívósan elméjébe ragadt gondolatot igyekezne
kihessíteni onnan, csöndesen megjegyezte:

– Nem jó a halandó léleknek, ha túl magossan héjáztatja
szárnyait.

Duzzogva hallgattam. Utunkat folytatva óvatosan mind
közelebb húzódtam hozzá, arra játszva, hogy kezeink fino-
man összeérjenek, de fogcsikorgató tehetetlenséggel vettem

észre, hogy következetesen megtart némi udvarias távolságot, s rámenősségemmel legföljebb annyit érhetek el, hogy minduntalan leszorítom az ösvényről. Sután, keserűen, semmit sem értve battyogtam mellette. Talpamat kezdte feltörni a gumipapucs.

Egy deus – pontosabban dea – ex machina vetett véget szenvedéseimnek.

– Dani! – dörgött át a könnyű nyári fátyolfelhőzeten a váratlan hérai szózat. Gigászi dunyhák puffanása rázta meg Amathuntot. Rémülten, szörnyű pillanatot sejtve sandítottam Berzsényire.

– Az én hív Szabinám költöget – magyarázta poétám a szándékoltnál mintha egy kevésbé kelleltenebbül.

Pánikba estem. Ha nem cselekszem azonnal, mindennek vége. Ki kell füstölnöm a medvét a barlangjából: inkább a megaláztatás és az elutasítottság, mint az örökké mardosó kétely, hogy mi lett volna, ha legalább megpróbálom.

– Berzsényi – mondtam rekedtesen –, én... – úgy akartam folytatni, hogy nem vagyok múzsa, csak Irén, egy korhely egyetemista csitri, akit majdnem megvágtak ókori irodalomból, aki valószínűleg azért keveredett ide, mert alaposan felöntött a garatra szakdolgozatírás közben, és aki őszinte tisztelője, rajongója és immár gyógyíthatatlan szerelmese is a költő úrnak. Ehelyett Berzsényi előtt termettem, és heves csókot nyomtam ajkára.

Egyetlen pillanatig tartott az egész, rég tapasztalt forróság gyöngyözött végig bennem, tagjaim zsibongva várták a következő pillanatot, amikor Berzsényi nyelve átnyomul a számba, és férfiasan megölel, én pedig végre megsimogathatom azt a pompás pofaszakállat a benne rejtező anyajegygyel, de csalódnom kellett. Berzsényit olyan váratlanul érte támadásom, hogy először teljesen passzívnak bizonyult, édes, pipaízű szájában kitapinthatam emyedt nyelvét, aztán – legnagyobb megütközésemre – zsákként roskadt össze lábaim előtt. Ez már sok volt. Itt valami nagyon nem stimmel.

– Csókot! Csókot kapék a múzsátul! – kiáltotta Berzsenyi összekulcsolt, az ég felé emelt kezekkel, és szeméből patkzani kezdtek a könnyek. – Melly koszorú ez nyakamon! Melly diadalmi bér!

Döbenten bámultam álmot látó tekintetébe. Egy hangot sem bírtam kipréselni magamból. Most értettem meg mindent. Püünkösdi múzsaságom egy csapásra temetett maga alá.

– Dani! – morajlott az ég ezúttal távolabbról.

Berzsenyi meg-megrázkódó vállal, szemét törölgetve tápászzkodott.

– A mulhatatlan dicsú istenasszony – szólt elcsukló hangon – érdemem felett tisztele meg, s én, nyomorult porbanyögő, mit adhatník cseribe? – Mit, mit, te balfasz, vonítottam lélekben, most puskázod el életed nőjét! – Ha egyebet nem es adhatok, megesküszöm a szent poézisre és nemzetem dicsőségire, hogy forró kebelem minden csepp vérit hazám literatúrájának oltárára fogom kiönteni, s a nagyfényű múzsának naponkint áldozok, valamíg csak verseim gyűjtemínye tisztulásra nem gyühet.

– Mán megint éccaka óvastál gyertyavilágnál! – zsémbelődött az égbolt kérlelhetetlenül. – Belé vakúsz a sok tudománba!

Megsemmisülten álltam, egy fatális félreértés múzsabőrbe bújt mártíriaként. Nem ábrándíhattam ki.

– Légy hazád s literatúrad áldozópapja, nemes férfiú! – hertyegtem magamba fojtott hüppögéstől taknyos orral, mély megindultságban áldozatom jelentőségétől.

Berzsenyi körül feltámadt a szél.

– Essem a Grönland örökös havára – harsogta lelkesen, még mindig könnyben úszó szemekkel –, essem a forró szerceszenhomokra – a szél pillanatok alatt viharra fokozódott, fákat csavart ki helyükből, szikladarabok surrogtak el fülem mellett –, ott meleg kebled fedez, ó, Kaména –, Berzsenyi feje pedig, akár a tornádó középpontja, szortyogva szippantotta magába Amathuntot; még egyre mozogtak ajkai, de a vers-

szak végét – itt hives ernyőd – már alig vehettem ki a hangorkánban. Valami éles tárgy vágódott a homlokomnak: orral előre, csúfosan buktam alá hiábavaló fellengésem egeről ájult részegségem sötét mocsarába.

Szobám padlóján ébredtem, borosüveget ölelve: valószínűleg az asztal lapjának koccant a fejem, ezután eshettem a földre. Laptopom szunnyadó üzemmódban, hűsleges kitartással várta, hogy folytassam szakdolgozatomat. Hányingerrel küszködve nyitottam fel a fedelét, és a szövegre meredtem. Lábjegyzetek hordái huhogtak felém kaján vészmadarakként: az egész nem jelentett semmit.

Az elkövetkező hetekben hazajáró lélekként lézengtem a lakásban. Családom mit sem értett az egészből: egyrészt azt mondták, valahogy furcsán fejezem ki magam, egy kisé talán archaikusan; másrészt miféle szerelmi csalódásról hordok össze hetet-havat, amikor az utóbbi időkben ki sem dugtam otthonról az orrom? Egyáltalán, mi ez az új szeszély már megint, hogyhogy nem adom le a diplomamunkám? Az efféle faggatózásra meggyötört arccal legyintettem, és bágyadtan visszacsoszogtam szobámba, kiontott beleimként vonszolva magam után sokadnaposságom.

Hogy miért nem próbáltam meg visszamenni? Természetesen próbáltam, de nem akadt jobb ötletem, mint ismét feltankolni a korábban bevált borból. Nem használt: csukladozva, szédelegve gubbasztottam Berzsenyi versei fölött és legföljebb annyit sikerült elérnem, hogy a magamba diktált fröccsökkel bánatom is szertelenebb burjánzásnak indult. Milliányi variációban idéztem magam elé, mi lett volna, ha rögtön megmondom az igazat. Lollik, Lilik, Nellik, Ninik bőrébe bújtam, könnyes nosztalgiával kucorodtam az utunk során bejárt költeményekbe, különös tekintettel azokra, melyek végső formára csiszolásában én is közreműködtem, de legfőbb – már-már aggasztó – rögeszmémme olyan nyomok felkutatása vált, melyek valamiképp – ha csak a magam számára is – hitelesítik találkozásunkat. Egyelőre persze semmi

bizonyosat nem találtam és valószínűleg soha nem is fogok: verseiben Berzsenyi épp úgy bánik el a nővel, ideális általánossággá párolva őket, ahogy engem véreztetett ki.

Szakdolgozatomat azóta sem fejeztem be, sőt, meglehetősen dicstelenül – ezerszer futva neki néhány magyarázkodó sornak –, konzulensem életéből is felszívódtam. Hogy mi vigasztal? Semmi. Talán csak egy dolog. Berzsenyit nem Kazinczy buzdításai motiválták verseskötete megírására, mint az közismert. Hanem én. Ám ezt az irodalomtörténeti revelációt hadd tartsam meg magamnak.

Ladányi-énekek

(versek konyha-, kocsmaasztalokra és bádogpultra)

– részletek a *Ladányi élt*, *Ladányi él*, *Ladányi élni fog* ciklusból –

Előszó

*Ladányi Mihályról, mint életében, halála után is legendák keringtek.
Látták dolgozni csemői szőlőjében, írni és inni kocsmában, restiben,
vonaton.*

*Verseit, akár röpcédulákat, ott hagyta asztalon, bádogpulton, ülésen.
Ő elment az első hajnali vagy az utolsó éjszakai vonattal, nem tudjuk.
Csak a halál és az biztos, hogy a honoráriumért jelentkezni fog.*

(maradék)

viaszkosvászon abroszon
konyha- kocsmaasztalon

restiben
sebtiben
megírtad
megittad
ott
hagyott
verstöredék
maradék
konyak
visz a vonat

itt hagyta bőröndödét és
magányodat

(bemondták)

Bemondták: *Majd eljön a Soha.*
Ülünk a jövőváróteremben.
Késik az idő mozdonya.
A szemafórok nem jeleznek.

(a jövőnek)

veterán partizán
ülök a latrinán
szarok bele
nekem nem szólt senki
se vietkong se jenki
mehetsz hazafele
ez a harc volt a végső
a jövőnek is kérj sört
holnap jön mondta
ma van idd ki azt is
a korsót meg baszd ki
a csillagokba

(Korányi)

Éjszaka kettőkor
kimenekülök a kórházi folyosóra,
onnan a mosdóba,
elviselhetetlen
az ágyak nyüszítése.
Itt is hallom,
és megnyitom az összes csapot,
az összes vizet kieresztem.
Maga mit csinál itt? Megőrült?

Az éjszakás nővér visszaparancsol
a kórterembe,
mikor hozzák az első hullát
fürösztetni.

Még látom,
hiába fogják hárman
a zuhanynál, csak dől, dől,
mint rá a víz.
És látom, akár a víznek, jólesik neki.
Tessék engem is az elfekvőből
kiereszteni!

(csíkos fürdőköpenyben)

hemzseg az este
idegkórterme
a hold csupasz körtéje lóg

csíkos fürdőköpenyben
csupasz állat az ember
nem takargatja isten
sem bozót

mit kerestél itt vén bohóc
majd eltakar az ápoló
és életed értelme
a nekrológ

(talán ha valami természeti képpel kezdeném)

öreges szél dülöngél a hegyen
öreg hangyák elszáradt fűszálakon
végül öreg verébbé száradok én is

üres váróteremben isten
angyalszárnyakkal hessenti testem
utolsónak megmaradt
száradt fasírtjáról a legyeket

(vakvágány-bakter)

most már eléldegélek itt
megiszom még egy féldecit

vakvágány-bakter elélek
krumplin boron és kenyéren

hisz minden enyém már amim
van szőlőm szilvám nádam is

idegek gyulladásain
élek pénz gyógyulásra nincs

kortyolom tüdővizenyőm
istenem hazám sincs se nőm

dermedt epilepsziában
vacsorám lesz mit kihánytam

ledöntve szalmazsákomon
valami odabent motoz

gyűlnek rám rágnak pár napig
egér macska is jóllakik

(utolsó vacsora)

mielőtt a halál nekem jött
egy stanicli tepertő meg egy fröccs

a történelem kiköpött szépen nyeljetek le
ezt cselekedjétek az én emlékezetemre

(1986. szeptember 20.)

berúgja a prэшázajtót a maholnap
pincében lyukas hordó befagyott kád
nagy tél jön a darazsak is vacognak
akik mézes nyaramat kirabolták

(jövőd szobra)

Szavaidat gyűrt sapkaként
szorogatom a szívem fölött, Ladányi.

1934–1986

Kész a talapzat.

És csak ennyi fog a talapzaton állni.

A szövegben Ladányi Mihály szavai, sorai; változatok, parafrázisok.

Tranker Kata: *Mamáék kertje*, 2012
installáció, fotó, papírkivágás, változó méret

Et resurrexit

Túl későn jöttél, vagy túl korán.
Ne bánd, én is mindig
időzavarban vagyok.
Lekéstem bölcsebb, szép halálokat,
kinevettem egykori apokalipsziseim,
nem voltak túl nagyok.

Elnapoltam a feltámadást,
egy nagy kőtömb mögött
rendeztem be az otthonom.
Nézz be hozzám, a hús árnyékba,
ha rémisztenek is, lépj át a néhány
kint sírdogáló lányon, asszonyon.

Szólni nehéz lesz, mire jöttél,
három nap hunyt el gondatlanságban,
elfogytak komolyan vehető szavaim,
át kell nógatni a még menthetőket
egykori, sárrá vizesedett,
lerombolt homokvárak torlaszain.

Így alakult. Előbújok, újrakezdek veled.
Megmozdul a kő, feljön a nap,
ismerős és vakító, kikékül az ég.
Frissek és újak vagyunk,
tapasztalatlan pislogunk egymásra,
mint futószalagra tett napos csibék.

Sanzon könnyedén

Tavasza lett, arcomba vágott
egy félreérthetetlen
illatú parfümöt.
Szemembe szűrődnek,
ahogy az utcán megyek,
a szélben szálló szöszmösök.

Ismertem egy szőkeséget,
hattyú akart lenni.
Mégmértük a pokolban a súlyát,
azt hazudták, másfél mázsa,
összetörte maga alatt a mérleget
rettenetes nyomása.

Nem beszéltünk sokat,
nehezebb lett a szótlansággal,
szótlanabb minden perccel,
ha ilyen nehéz, mondtam végül,
maradjon magának,
bizalmatlan lettem, nem kell.

Én vagyok a férfi

Én vagyok a férfi,
aki semmit sem mond, és az sem igaz.
Akit minden nő, még ha kidob is, jól bevásárol.

Aki kitöri a nyakad, ha a fejedet elcsavarja,
miközben hátrafelé nyilaz
a nő megremegő ajka
utolsó mosolyáról.

Akitől a kékre-zöldre vert szájad
szára a végtelenbe kókad,
és mint a szivárványnak, töve sincsen,
de ha van, a tövében ő terpeszkedik a kincsen

és a lebiggyesztett ajkaid májkonzervén
a nyelvét használja fel konzervnyitónak.

Én vagyok a férfi,
én vagyok az állat,
aki mindig visszaüt,
erősebben nálad jóval,

aki feldarabolva,
mint egy hagyma,
döglötten is megríkat,
én, az élő siratófal,
aki a másodikat adja.

Persze ez csak vicc volt,
tőlem nem kell félni,
nem vagyok én beteg,

de én vagyok a férfi,
aki csak attól fél,
hogy a nyakán marad
a nő és ott lóg
és nem száll le soha róla:
az egyszemélyes tehermegosztód,
én a szegény akasztófa.

Tranker Kata: *Család*, 2013
kollázs, 33 × 27 cm

Harkov gyűrűi

*„a bolygó nincs egyedül, hanem három részből áll,
amelyek majdnem érintik egymást, és soha nem moz-
dulnak el egymáshoz képest” (Galileo Galilei)*

Alig tudok többet, mint lexikonok
és tankönyved lapjai mondják.
Szamárfülek, szakadások, nyomdahiba
a páratlan sorok közepén, sok kis betű-
maszat, tusrajz övezte margó: s ezek mind
egy elálmodott kamaszkorról döntenek.

*

Mire bemérem a távolságot (a készítő szerinti
méretarány: akárcsak egy a tízezerhez),
már az sem borzaszt, ha fele csak tréfa, fele merő
idegenség vagy fejesugrás előtti, kapkodós készüllet.
Mert nincsen olyan fantázia, amelyik ne időzne,
meg ne nyúlna itt.

*

Számolom vissza rendületlen
vonalhoz pásztított fecnikből napjaid:
átlagolt hőmérsékletet, apró fázásaid az ukrán télben
(mit enyhe nyarak kompenzáltak, mit kompenzáltak,
egyenest levettek lábaidról), a városközpont, a mostani
kifejezéssel: high-tech minőségben (repülőőről vagy
műholddal készítették), kétezer-nyolc rajta a dátum,
viszonyítva mínusz harminchárom-négy – év
és a döbbenet (a szót csak ritkán, de annál élesebb
kőként használod, már gördül is lefelé a legelső marton).

*

S nagy séták sora: útszéli papírkuckókból
kiszüremplő bandura, a néplélek szárnyalása,
ahogy ott a húrok híre terjed.

*

Nini, és felépiült egy magasabb Moszkva (Ploscsagy
Szvobodi uszkve Blagovescsenszkij szobortemplom),
majd leépiült, aztán dicsekedni lehetne vele megint,
de megint vele minek. S hurcolászták magukat előtted
félrevont tekintetek, félretaposott cipő, leszegett fej,
adódott rá elhantolt válasz: egy sötét erdő széle,
lengyel fogolytábor, mészárszék, Katyn.

*

S biztos akkor már Isten a kezedet fogta,
mert becsület nélküli, de élhető korba ültetett,
melyben egy háború a muzeális programból elvész,
ahová cukormázát öntenek, s a cukrot is eleven,
porhanyós talajra hintik, míg makacsul
feltörik származásod.

*

És éppen ott állok én is a Frunzenszkijen (a kerületet
egyszerre gyümölcsnek és remegésnek fordítom,
tolmácsolom, képzelem). Mostoha időjárásba érkezik,
mostohábbnál mostoha útjain ide a levél – közvetíteni
törődését egy tisztázatlan, forráspontján elpárologott
családnak. Aki örököd híján tetszeleg.

*

Egyetemváros, kollégium, akolmeleg. Nem panaszkodtál,
panaszkodott helyetted a pánik, a kórlap, miszerint beteg
a kishölgy. Aztán a kishölgy hazajött mégis, férjhez ment,
született dacból két gyerek, akik azonmód lehagyták,
s hirtelen már nem tudtak hozzá nőni.
Így lett három magyar férfi szeretője.

*

Én utoljára átszámolom magamban s a benned
bujkáló gyűrűket. És elárulom a titkomat: a Szaturnusz
holdja tengelye körül épp most fordul egyet, és látványa
bölcs, mint napéjegenlőségkor küllők a héjban.

*

De ezt szabad szemmel innen egyikőnk se látja,
csak kéretlen zárványait kutatja, és saját bukását
tűnődve elismeri.

Tranker Kata: *Normal state of mind*, 2013
installáció, vegyes technika, változó méret

Egy ember- arborétum botanikusa

Tranker Kata művészetéről

Amikor az egyszeri, de szerencsés tárlatlátogató először találkozik Tranker Kata műveivel, óhatatlanul meg kell jegyeznie, hogy azok milyen gondos munkával készülhettek, kedvesek a tekintetnek, egyszóval – mondjuk csak ki! – szépek. A szemrevaló látvány széltének és mélységének gyors felmérése előtt a fenti önkéntelenül megfogalmazódó, „retinális” jelzőket szükséges árnyalni. Nem pusztán azért, mert – bizonyos szögből nézve – tényleg elkoptattak. (Tudjuk, manapság, a kalliofóbia korában egy „haladó kritikus” legfeljebb akkor porolja le ezeket, ha lenéző véleményét szeretné – értő olvasójával összekacsintva – szelídíteni.) Mindazonáltal Tranker Kata alkotói műgondja, illetve az abból fakadó szeretetreméltóság és szépség megérdemlik, hogy a szavakat – legalább egy percre – visszaállítsuk eredeti, kopásmentes jelentésükbe. Megérdemlik, mert a héját

képezik egy olyan esztétikumnak, amely annak ellenére vonzó, hogy mentes bármilyen tolakodástól.

Ráadásul az első benyomás nem mulandó. A Tranker Kata-munkák szépsége a Couperin-szvittek esztétikumának dédunokahúga: a francia barokk nagymester zeneműveivel hasonlóan – *mutatis mutandis* – Tranker Kata munkái is szubtilis, leheletfinom formát öltenek, mégsem illékonyak, hiszen mélyről táplálkoznak és tömör rendszerbe szerveződnek. Ennek köszönhetően a finom és oldott látvány idővel sem veszít az értékéből, hanem a gondolatiságukra nézve is aprólékos művek formanyelvébe szervesül. Minden pórusát átjárja ennek a még csupán néhány éve gyarapodó, mégis kiemelt figyelmet érdemlő munkásságnak.

Szintén szembeötlő, hogy nemcsak a nagylélegzetű installációk részei, hanem a művek összessége is egységes egészet képez. A művészt a *Flash Art* hasábjain korábban bemutató Szilágyi Róza Teklával együtt (2013/4, 60–63.) – igaz, magával Tranker Katával ellentétben – úgy tapasztalom, hogy a soktucatnyi arc,

törzs, fotó, könyv és egyéb tárgy osztatlan, sőt félig magába záródó világot alkot. Úgy sejtem, hogy ez egy stiliztikai, szimbolikai és hangulati tekintetben is egységes mikrokozmosz, olyan kiemelt szféra, amely vertikálisan különül el a szabálytalansággal és jelentéktelenséggel zsúfolt mindennapoktól. Hasonlóan képzelem el e kicsiny világmindenség és a hús-vér élet kapcsolatát, mint ahogy a művész maga a – saját, besűritett ikonográfijában egyébként kulcstárgyként megjelenő – könyvek és a valóság viszonyára tekint: szerinte a kötetláblák közé csak a megőrzésre méltó ismeretek, gondolatok kerülnek be, szerintem ő ugyanezen az észjárás mentén válogat a saját tapasztalatai, gondolatai közül, amikor a műtermébe húzódik. A felfedezéseit, meg-, esetleg átformált műveit tudatosan tárgyiasítja. Az objektíváció érdekében a következő módszereket használja: olykor polcot ácsol, posztamenst vagy skatulyányi szoborfülkét alakít ki a munkái számára, amiket öles paszpartuval, továbbá saját kézzel vagy személyes felügyelet mellett készített kezetekkel, esetenként üvegburával is körülvon. Tehát ahogy a világ és az

alkotásokból gondolatban összeálló mikrokozmosz sincs közvetlen összeköttetésben, úgy a szoros értelemben vett munkák és a kiállítóterük sem érintkeznek. A különbségtevésnek a befogadóra nézve is van jelentősége. A kézműves gesztusoknak köszönhetően ugyanis a kívülről érkező néző tekintetének először el kell merülnie a makulátlanul fehér környezetben, ha a részletekre, vagyis a tulajdonképpeni művekre kíváncsi.

Ez a hol kitarakó, hol teret teremtő fehérség alapvetően határozza meg Tranker Kata képzőművészetének vizualitását. Korántsem valamiféle semleges, köztes szín ölel körül itt mindent. Úgy határolja az öklömnyi képeket és szobrokat, mint a csend az éppen elhalkuló zenét, ha nem szaggatja fel a taps: már nem része az elsődlegesen vett műveknek, levegő-értékű, atmoszférateremtő ereje viszont elengedhetetlen azok érvényesüléséhez. Kínálja magát a párhuzamkeresés, mégis nehéz ehhez a fehérhez meghatározott anyagot vagy egyértelmű minőséget rendelni. Tiszta, mint a hó, de nem hideg. Sűrű, mint a tejszín, de nem édeskés. Nemes, mint a friss viasz, de nem ünnepies. Talán

egy belső udvarra néző, napjárta, frissen meszelt kőtornác fehérsége áll hozzá a legközelebb.

Az óvatos vonásokkal fentebb felvázolt mikrokozmoszt majdhogynem predesztinálja ez a világgosság. Ezért is lehetséges, hogy Tranker Kata installációiba és kollázsiba belefeledkezve az előttem körvonalazódni kezdő „hely” egy félig-meddig elzárt arborétum képét kelti, ahová az aprólékosan megrostált vendégeken kívül csak a fény jut el. Ha hallani is megszűröl, a csiszolt faszegélyeken és a mezőnyi, olykor hegységnyi fehérségen túlról ideszüremkedő hangokat, akkor azok csak tompák lehetnek. A színek és az élőlények, tárgyak is megszűrve érkeznek ide. Tranker Kata – akár a tudatos kertész fametszés idején – határozott kézzel csiszolja színeit és ikonográfiáját. Végül szinte csak a világ legelemibb alkotórészei: arcok, fák, könyvek és házak maradnak, amelyek egyszerű, szűkszavú koloritot nyerne.

Érzésem szerint mind közül a fák a legfontosabbak. A fa nem csupán az egyik legkedvesebb munkaanyag itt, de címer is. Egész arborétumra valóval találkozhatunk,

holott egyenként vannak számon tartva (akárcsak a szomszédjaik, a szépiaarcú emberek). Különös fák. Itt kivételesen akár még az égig is nőhetnek. Hiába viselnek szomorúfűz-, fenyő- vagy majomkenyérfa-alakot, mindig csak patyolatfehérek, tintafeketék, a legtöbbször pedig nyírfakérgűek. Nem sokon múlt, hogy *talpig zúzmarásként* nevezem meg őket, mint Nemes Nagy Ágnes a „tanulandó” téli fákat – legalább azért, hogy rámutassak egyre azon szép számban található pontok közül, ahol egybefűződik Nemes Nagy hermetikus költészete és Tranker Kata képzőművészete. (De ezekről most ne többet, talán máskor, amikor képes leszek méltóbban kifejtetni a párhuzamot.)

Zúzmarások azért sem lehetnek az itt sudarasodó fák, mert – bár talán nem is merném tapintani őket – nem lehetnek fagyosak, ahogy a környező posztamensek, paszpartuk sem lehetnek hóból. A két ismeretlen anyagnak egyébként is azonosnak kell lennie. Úgy tetszik, hogy a művész ugyanazt a matériát szítalta rá a fatörzsekre, mint amivel a környezetüket is vastagon behintette. Ehhez az elemhez

hasnólóan rejtélyes az a jelenség is, miszerint Tranker Kata fájának – hacsak nem „örökzöldek” – ritkán nő levelük. A fehérség, lombtalanság, dermedtség és ez a finom talányosság könnyen – s talán joggal – ébreszthet rezignáltságot a nézőben. Azonban megismerve valamennyire ezt a mikrokozmoszt, én nem tartom búsnak.

Igaz, Tranker Kata mikroarborétuma valóban a töprengés helye – de nem a melankóliáé. Az elmúlás csak annyira lakozik itt, amennyire az része a múltnak. Nem komor, sokkal inkább világos és tiszta az a környezet, ami a lombtalan fákat és a fekete-fehér rajzokról, fotókról ránk tekintő, egymásba vagy magukba metsződő arcokat kíséri. Meglepő, de utóbbiak egyike sem a művész valamelyik szerette. Mégis mindegyikük – még a távol-keletiek is – ismerősek, hiszen a közös érzéseinket, bánatainkat, reményeinket hordozzák az arcukon és a tartásukban. Őket is akkurátus módon választotta ki a képzőművész: így váltak egy nagy személyiség típus- és élethelyzet-gyűjteménynek, egy bensőséges pátoszformula-tanösvénynek a tagjaivá.

Sok-sok arc, de Tranker Katáét hiába keressük köztük. Csak az aprólékos munkáját, alapos keze nyomát láthatjuk. Mindebből kiderül, hogy úgy viszonyul az alkotáshoz, mint egy tanmesebeli botanikus, aki egy személyben kertész, mérnök, házépítő pallér és peripatetikus gondolkodó. Hol – mai Jákob módjára – létrára mászva méri fel a birtokát, hol parcellákra osztja azt. Ha valamit nem ért, a könyveket forgatja; amit megértett, azt táblázatba, grafikonba rendezi. És rengeteget szemlélődik. Alapjában véve az alkotótevékenysége maga is tevékeny szemlélődés.

Az eredmény ez a sebtében körbejárt arborétum, ahol úgy lehet tanulni a fákat, mint egy Nemes Nagy-kötettel a kézben vagy az erdők mélyén. Értékes hely. Sok múlik azon, hogy mi sarjad majd a további dűlőkön, holdakon, amiket Tranker Kata a jövőben hozzácsatol a környező ugarból. •

veress dani

Mily sekély a mélység

Babiczy Tibor: Magas tenger,
Magvető Kiadó, 2014

Babits Mihály szerint a világirodalom első detektívregénye az *Oidipusz király* volt, amelyben rögtön egy csavarral is találkoztunk: a bűnös tudniillik saját bűntette után nyomozott. A saját vétkes múltjában vájkáló hivatásos vagy amatőr detektív, aki nem az igazság képviselője, hanem ellenkezőleg: ő maga a legnagyobb bűnös, azóta toposzá vált és számos alkotásban fölbukkant, amelyek valamilyen módon a műfaj dekonstruálására törekedtek – többek közt magának Babitsnak egyik művében, a *Gólyakalifában* is. Idén Babiczky Tibor elevenítette föl a hagyományokat fölrugó hagyományt *Magas tenger* című kisregényében.

Az újságírással is foglalkozó Babiczky korántsem számít kezdőnek a szépirodalomban: négy verseskötete is megjelent (legutóbb, 2011-ben *A jóemberek*), most pedig kézbe vehettük első prózai művét is. Az impozáns külsővel rendelkező könyvet – a nagyszerű borí-

tóterv Baranyai András munkája – többen krimiként határozták meg, ami, ha figyelembe vesszük a főttebb leírtakat, bizonyos szempontból helytálló lehet, noha Babiczky maga nem ért teljesen egyet ezzel a besorolással, és mint látni fogjuk, legalább részben igaza is van. Kérdés, hogy mit tekintünk a krimi lényegének. Az izgalmakat? A titkokat? A bűnösséget mint eredendő állapotot? Babiczky ez utóbbiak mellett teszi le a voksát.

A regény középpontjában egy névtelenül hagyott nyomozó és egy lassan kibontakozó rejtély áll. Bűnesetekben sincs hiány, noha ezeknek többnyire csak egy-egy fazettája villan föl előttünk: csupán annyiban érdekesekek, amennyiben a nyomozó érintkezésbe kerül velük és saját létértelmezésének igazolását látja bennük. Ahogy haladunk előre a könyvben, szaporodnak a múltra történő utalások, mígnem sejteni kezdjük, hogy nyomozó és bűnös valójában egyazon személy. Főszereplőnk életének megvannak a maga titkai, amelyek azonban saját maga elől is el vannak zárva, ám a tudat repedésein át mégis beszivárognak és utat találnak a mindennapjaiba. A „nyomozó” így

esetünkben nem foglalkozást, hanem létállapotot jelöl, amelyet a munkaidő végeztével sem lehet levétközni.

Ahogy arról Babiczkynak néhány korábbi szövege is tanúskodik, a szerző érdeklődéssel viselkedik a noir műfaja iránt. A *Magas tenger* érezhetően ezt a zsánert kívánja továbbalakítani, legalábbis ami az alapvető kellékeket illeti. Van itt minden, mi szem-szájnak ingere: nyomor, züllöttség, az emberi lélek sötét bugyrai, a férfiak vadállatok, a nők pedig vagy halottak, vagy álnok bestiák. Nyomozónk dohányzik, iszik (olykor egészen elképesztő mennyiségeket), szarkasztikus megjegyzéseket tesz, amelyeket senki nem ért, kollégáinak idézget a Bibliából, klasszikus zenét hallgat, és kiábrándultabb, mint Sam Spade és Phillip Marlowe együttvéve. Sajátos vonása azonban, hogy mivel nincs tisztában saját múltjával, újragondolni sem képes azt – pesszimizmusa így alapfilozófiává válik, amelynek nincs szüksége magyarázatra.

Ez utóbbi igen szerencsétlen döntésnek bizonyul a műre nézve. A nyomozó ugyanis, aki perspektivikus horgonyként szolgál a regény során, óhatatlanul dominanciát nyer a szövegegész fölött és olyannyira átveszi az uralmat, hogy képtelenség lesz elválasztani a szerzői nézőponttól. Főszereplőnknek – egészen az utolsó fejezetig – mindig igaza van, mindent jobban ért, és keserűes beleunyugvással szemléli az őt körülvevő szalmakutyafalkát; a bűneseteket egyenesen saját filozófiájának köszönhetően oldja meg. Tapasztalatai hangzatos aforizmákba tömörülnek, amelyek elsöre mélyértelműnek tűnnek (van bennük szó Istenről, pokolról, igazságról, életről és halálról, egyszóval minden fontos dologról), ám közelebből szemlélve nagy részük nem több szépen megfogalmazott közhelynél, olykor pedig még az értelmességük is megkérdőjeleződik: „a könnyű halál már fél gyógyulás”, vagy „a közép nem létezik”. Léptenyomon való alkalmazásuk nem

csupán elnehezíti a szöveget, de egy idő után nevetségessé válik. Amilyen elegáns és tömör Babiczky versnyelve, annyira erőltettek a regény csontig hatónak szánt kijelentései – ami a lírában működik, egy narratívára épülő zsánerben már úgy hat, mint egy értelmiségieknek szánt füveskönyv, amelyhez mellékesen történet és szereplők is járnak. Önmagában ez még nem jelentene problémát, ha egyértelmű lenne, hogy csupán egy ex-bölcsész detektív borúlátó töprengéseibe nyerhetünk bepillantást, de hiába a feltételezett narrátori távolságtartás, ha az olvasónak mégiscsak keresztül kell magát rágnia az üres bölcsességektől hemzsegető oldalakon.

A helyzetet nem segít, hogy a főszereplő minden jel szerint pechesebb, mint Esti Kornél Sárkány: a pultosnők undokul viselkednek vele, a házi málnalé nem ízlik neki, mikor szabadságra megy, hotelszobájában kiönt a vécé (természetesen a tartalmával együtt), később pedig egy prostituált kirabolja. Megfelelő körültekintéssel mindezt a nyomorúságot elő lehet adni úgy is, hogy megértsük, miért bünteti a karaktert a sors vagy saját

maga, itt azonban ez a mutatvány nem sikerül. Ahogy a balszerencsés fordulatok halmozódnak, az olvasónak egyre nagyobb erőfeszítésbe kerül, hogy ne mulasson a szerencsétlen balek megpróbáltatásain, akit, úgy tűnik, valamiféle szadista istenség választott játékszeréül. (A középső fejezet címe egyenesen *A pöcegödör*, ami az előzmények ismeretében kifejezetten parodisztikus hatást kelt.) Mire a történet hosszú kanyarok után elvonszolódik a leleplezésig, már szinte várjuk, hogy valami groteszkül sötét tragédia legyen az egésznek a hátterében – és meg kell hagyni, a *Magas tenger* nem okoz csalódást: a csattanó hisztérikus morbiditása Tarantinónak is becsületére válna.

Amellett, hogy a végkifejlet egyes cinikusabb lelkű olvasókból elborzadás helyett nevetőgörcsöt válthat ki, nem lehet lerázni az érzést, hogy az egész nem több olcsó trükknél, ami ráadásul nem is igen működik. Az elbeszélő mintha büntudatot akarna kelteni bennünk, amiért végigunatkoztuk vagy végigkuncogtuk a nyomozó kalandjait (?), és egy bizarr, tragikus eseménnyel kívánná igazolni a regény egészét. Lám-lám, hőszünk

azért gondolkodott olyan szélsőségesen, mert szélsőséges események történtek vele – minden, amit eddig olvastunk, visszamenőlegesen értelmet nyer, és interpretációtól függően vagy értelmetlenné válik (ami nem rossz fogás, de ezen kívül nem sokat nyerünk vele), vagy a világegész igazodik hozzá a főhős szélsőséges fölfogásához (ami mérész, de legalábbis megkérdőjelezhető lépés).

Mindez nem azt jelenti, hogy a regény élvezhetetlen lenne, noha az első fejezet után – amely változó perspektívájával és csattanós lezárásával kifejezetten erős kezdesnek számít – kétségtelenül lehetnek vele problémáink. Az már elsőre nyilvánvaló, hogy Babiczky jelentős gyakorlattal rendelkezik az írás terén: a szűkre szabott szókincs, a sűrűn ismétlődő mondat-szerkezetek („*gondolta a nyomozó*”) jól érzékeltetik a főhős körben járó, önmagába zárt világát – még akkor is, ha ugyanez a megoldás jobban működött volna novellaformában, mivel a repetitívitás miatt a szöveg jelentős része töltelékként hat. Lírai szépségű mondatokkal is találkozni, amelyekben valódi ötlet és tehetség villan föl, különösen amikor

nem általános érvényű ontológiai észrevételekről, hanem atmoszféramentésről van szó: az égen túlertt gyümölcsökként lógó csillagok vagy a városra műanyag zacskóként feszülő felhőzet pontosan, elegánsan megrajzolt képek.

A kötet végéhez közeledve kellemes meglepetésben lehet részünk: az utolsó négy fejezet megszűsz kimagaslik a többi közül. *Az istenek alkonyának* szürrealisztikusan lebegtetett allegóriája minden hatásvadászata ellenére erős hangulatot képes teremteni, és még a filozófiának is némi létjogosultságot ad – ebből szívesen olvastam volna többet. Az utolsó három fejezet, ha nem is ér föl az előző színvonalához, mégis mintha étellel telne meg, és némi humor is fölcillan bennük, ami egyébként nagyon hiányzik a könyvből. A fölismerés azonban olyannyira hirtelen jön, hogy egyfajta fordított deus ex machinaként hat: egy pszichológus jóvoltából fény derül a múlt eseményeire, és egy csapásra minden világossá válik. A detektív munka ezzel értelmét és érvényét veszti – a nyomozó kudarcot vallott, ez a kudarc azonban nem tematizálódik.

Minden alkalmankénti hiteles pillanata ellenére a *Magas tenger* egy atmoszferikusnak és metszőnek szánt, ám mesterkélt és meglehetősen unalmas regény. Noha az alapötlet kivitelezhető lett volna, a kidolgozás sok kívánnivalót hagy maga után. Ebben a formájában nem érzem, hogy Babiczkynak bármi különösebb mondanivalója lett volna a kötettel, hacsak az nem, hogy bemutasson egy bűvésztükköt, amely se nem különösebben új, se nem különösebben jól kivitelezett. Az eredmény egy önmaga körül forgó, felejthető krimi. Kár érte. •

Evellei Kata

Egy vagabund vallomása

avagy az antiparanooid fanatizmus esztétikája

Farkas Zsolt: *Szia*,
Kalligram, 2013

Farkas Zsolt közelmúltban kiadott *Szia* című kötete a szerző 1999 és 2012 között írt publicisztikáit, esszéit foglalja magában; egészen pontosan harminc munkát, amelyek – egy kivétellel – korábban különböző sajtóorgánumokban és antológiákban jelentek meg. Szerepel közöttük néhány oldalas recenzió, tanulmánymeretű kritika, kommentár, lábjegyzet(ek) egy archetipikus szöveghez, tárcaszerű és novellisztikus alkotás egyaránt. Az írások témavilága zavarba ejtően heterogén: a klasszikus és kortárs irodalom, a képzőművészet, a színház, a film, a populáris zene problémái éppúgy helyet kapnak a könyv lapjain, mint a nyelv, a tudomány, a politika, a közéleti filozófia vagy éppen a sportélet kérdései. Az persze nehezen tagadható, hogy a kötetet – mennyiségi és minőségi értelemben egyaránt – az irodalomelméleti és ideológiakriti-

kai fejtegetések dominanciája jellemzi.

A műfaji sokféleség, a változatos tematika ellenére az írások mögött álló világbép egységesnek mondható; tovább megyek: olyanira koherens, hogy nem ritkán egysíkúnak tűnik. A szerző előítéletei, fixa ideái lépten-nyomon felbukkannak a szövegekben; bizonyos fordulatok fásasztó módon ismétlődnek akár egy íráson belül is. Különösen szembeötlő, hogy Farkas a számára irracionálisnak, idegenszerűnek tűnő eszmei és művészeteki objektívációkat kétes hitelességű, sablonos pszichiátriai elméletek segítségével

interpretálja. A kultúra és a közélet teljesen természetesnek tekinthető, megszokott (ha nem is feltétlenül üdvös) jelenségeit – mint amilyen az öngazolás kényszere vagy a küldetéstudat – meg sem próbálja empatikusan kezelni; ehelyett monomániás következetességgel „paranoidként” leplezi le. Erős érzelmi, indulati nyomatékkal képviselt „felvilágosító”, „racionalizáló”

törekvései a történelmi analógiák iránt fogékony olvasót Voltaire fanatizmus elleni fanatizmusára emlékeztethetik.

Farkas engesztelhetetlen szigorral társított kérlelhetetlen logikája nem ismer irgalmat, és az élet bármilyen területén, bárkire lecsaphat. Azok után, hogy idősebb Knézy Jenő széles körben elismert

sportközvetítői tevékenységének árnyoldalait robespierre-i megszállottsággal állítja pellengérré, már aligha csodálkozhatunk azon, hogy vakmerően szová teszi Kulcsár Szabó Ernő nagyhatású irodalomszemléletének életidegenségét, sőt:

kíméletlenül feltárja az unalmas bürokrataként beállított akadémikus privát személyiségének vélt ellentmondásait is.

Hogy ne minősüljön alaptalan vádaskodásnak, amit idáig leírtam, most következzen két, megvilágító erejű idézet a szerzőtől.

1. Knézyről így nyilatkozik 2002-ben, még a riporter életében: „Hiába kérded, akinek a hosszú pályá-

futása alatt a focballról [sic!] körülbelül 15 darab rettentő közhelyet sikerült csupán felszednie, amelyek úgy igazak, ahogy az ellenkezőjük is, amelyek úgy igazak, ahogy a kézilabdára vagy a ritmikus sportgimnasztikára is, aki a kényszerítőzésnél bonyolultabb struktúrákról rendre lepattan, annak lehet ilyen hosszú a pályafutása? [...] Bár az, hogy hiába kérded, az arra legalább választ ad, hogy miért kell Knézy Jenőnek az öngazolásait legalább olyan terjedelemben hallgatni, mint az ostobaságait: az önértékelési zavarok jogosak, az öngazolás-kényszer igazolja. Neki ennyi jutott. És neked annyi.” /160-161./ (Megjegyzem: talán nem a legizlésebb gesztus Farkas részéről, hogy tíz évvel a senkinek sem ártó Knézy halála után újraközli a fenti sorokat.)

2. Szerzőnk Kulcsár Szabó-ról a következőket írja 2009-ben: „Szerintem is meglehetősen felszínes KSZE, nem ér rá olvasni, elmélyülni – ez a nagyság átka. Szépirodalmat egyáltalán nem olvas, ha igen, csak a koncepcióhoz demonstrációként. Empirikusan tájékozatlan. [...] Elkápráztatta intézményes sorsa, ami gőgjét növelte, és a gőg rövid távon élesíti, viszont hosszú távon szűkíti az érzékeléseket és az intelligenciákat. «Mo-

rálpókká» válik, csak ez az emberközi, hivatali, hatalmi, erődémó, bezárt szobákban, érdeklő – a csillag-világ-mindenség nem, és még filmeket sem néz.” Majd nagylelkűen megjegyzi, nehogy valaki félreértse, amit mond: „Így képelem legalábbis. Nagyon felszínesen ismerem.” /316./ (Kár, hogy alaposabb „empirikus tájékozottság” hiányában mindezt csak feltételezi; így könnyen az a látszat keletkezhet, hogy ezúttal maga is az általa inkvizítori túlbuzgósággal üldözött „paranoid projekciók” bűvöletébe került.)

El kell ismerni: Farkas Zsolt nem válogató, ha ellenfelekre (áldozatokra) veti ki a hálóját, és az évek múlásával sem érzi szükségét annak, hogy fejlessze arányérzékét ezen a téren. Majd’ minden írásában ágyúval lő verebekre és medvékre, „lüzerekre” (az ő szava) és sikeres hatalomtechnikusokra, élőkre és holtakra egyaránt. Persze nem mindig támad komolyabb energiabefektetéssel; olykor megelégszik azzal, hogy apró gúnyos utalásokkal, rögtönzött szellemeskedéssel vagy érdemi alátámasztást nem igénylő nagyotmondással dezavualjon kiemelkedő alkotókat és életműveket. Hajas Tibornak

igazságot szolgáltató munkájában például „szépelgő, önelégült, ókonzervatív esztéticizmusnak” nevezi azt a meghatározó jelentőségű poétikai felfogást, „amit a nyugatos-újholdas vezér-«homo aestheticus»-ok képviselnek” és amelyben „(nem tehetségtelen) műmájerek próbálgatják a cipó arcukat a képzelt koszorú alá.” (220-221.) Aligha érdemel komolyabb kommentárt ez a „megkapó” őszinteség, mint ahogy az a bárdolatlanság sem, amivel a szerző – kamaszos szatirikus kedvét nekifuttatva – egyszerűen „Nemegynagy Ágnesként” és „Weüres Sándorként” emlegeti a későmodernség két emblematisz költőjét. (221.)

Sajnálatos, hogy a kötet egyik legkiegyensúlyozottabb, legigényesebben felépített írása, a Szegedy-Maszák Mihály *Irodalmi kánonok* című könyvét elemző *Jobb kánon a Balkánon* sem mentes az effajta torzulásoktól. Elsősorban a következő mondatokra gondolok: „Hiába a verselési ügyesség, Kosztolányinak csak prózában sikerült viszonylag erőset produkálnia. A költő életművéből én egy jó versszakról tudok.” /32./ (Rögvest idézi is a *Szeptemberi áhítat* egy strófáját, s azután – egészen véletlenül – még ebben a kiemelke-

dőnek mondott nyolc sorban is talál két nyelvi hibát.) Ezen a ponton az addig több, mint húsz oldalon keresztül higgadtan érvelő Farkas minden mértéket, önkontrollt elveszít. Még a fiatal Heller Ágnes szektás szellemű, vulgármarxista Kosztolányi-kismonográfiája, *Az erkölcsi normák felbomlása* sem tartalmaz ilyen abszurd, merőben megalapozatlan állításokat. Az egyébként rendben volna, ha a kényes ízlésű műbíró a nyugatos alkotó személye és életműve körül kialakított túlzó, egyoldalú kultusz csúcspontján egy differenciáltabb Kosztolányi-kép kialakítását sürgetné, ám ő nem ezt az utat választja. Csak öncélúan provokál, amivel egy pillanat alatt maga teszi kockára – egyébként számottevő intellektuális teljesítményként értékelhető – írásának komolyan vehetőségét.

Ha szelektíven, nem kellő jóindulattal olvassuk Farkas munkáit, azt hihetnénk: vérbeli pamfletíróval, meggyőződéses irodalmi karikatúristával állunk szemben, aki nem képes túllépni a pusztán negativitáson. Ám az összkép ennél jóval differenciáltabb: az esszéista provokatív, harcias atti-

tűdje végső soron derűs, optimista világkép kialakítása iránti igényre párosul. Nem véletlen, hogy a *Szia* szerzője mindenféle rosszhírű mentális betegséggel hozza összefüggésbe és elemi erővel támadja az ontológiai pesszimizmus különböző megnyilvánulási formáit. Farkas eszménye ugyanis egy angolszász ihletettséggű, alig körvonalazott hedonisztikus, pozitív gondolkodásmód, amellyel a lét tragikus szemlélete a legkevésbé sem egyeztethető össze. Annál inkább a szorongással szembeállított *életöröm* és a harcot felülíró *játék* kultusza.

Szerzőnk a lehető legradikálisabban képviseli ezt a kissé felszínes ideológiát; következetességére jellemző, hogy tagadja a morális értelemben vett jó és rossz dualizmusát is. Pontosabban: nem hajlandó elismerni a rossz önálló státuszát; az ártani vágyó gonosz létének feltételezését pedig – a tőle megszőkott terminussal élve – egyszerűen „paranoid projekcióként”, illetve önbeteljesítő jóslatként értelmezi. Ennek megfelelően kétségbe vonja például *Az ötödik pecsét* című filmben Latinovits Zoltán által mesterien alakított, „ördögi pszichológiájú”

(63.) civil ruhás nyilas tiszt alakjának hitelességét is. (Holott megfelelő élettapasztalat és történelmi ismeretek birtokában aligha lehet érdemben vitatni, hogy létezik radikális gonosz a társadalom világában, még ha nem is túl gyakran találkozunk ilyenfajta emberrel a hétköznapok során.)

A pozitív gondolkodás és a tragikum tagadása jegyében Farkas számos írásában leértékeli a „depresszív” és persze „paranoid” jelzőkkel illetett magyar mentalitást; elnagyolt nemzetkarakterológiai kísérlete éppolyan empátiahiányos, történetietlen és túláltalánosító, mint Hamvas Béla kissé avított, bár tetszetősnek mondható elmélete a Kelet géniszáról. Még fájdalmasabb, hogy szerzőnk – az általa felállított harmóniaeszménynek radikálisan ellentmondva – a vádló ügyész szerepében egyszerre marasztalja el a másolás (külföldi mintakövetés), illetve a bezárkózás (provincializmus, sőt „autizmus”) vádpontjában a magyar kultúra és benne a magyar irodalmi hagyomány fő vonulatát. (Majd *Nem és nemzet* című írásában explicit módon maga bizonyítja, hogy még a Bánk bán, a János vitéz, a Toldi

és a hozzájuk hasonló, megkopott presztízssú 19. századi klasszikus művek sem tekinthetők érdektelennek a XXI. századi befogadó számára; csak másképpen kell olvasni őket, mint ahogy az iskolában szokás.)

Ám lehet bármennyi problémánk az ideológus-esztéta világképével, az tagadhatatlan, hogy Farkas esszéinek stílusa a retorika mesterére vall. Ez a markánsan egyéni nyelv a könyv legjobb pontjain valósággal él és lélegzik; megkockáztatom: önmagában véve gyakran többet ér az általa közvetített ellentmondásos tartalomnál. Időnként viszont kellemetlenül modorosnak tűnik a szlengtől és a vaskos vulgaritástól sem tartózkodó alternatív irodalmi nyelvhasználat, illetve a steril és túlkomplikált tudományos kifejezés mód folyamatos egymásba játszatása, bármilyen virtuóz módon alkalmazza is e jellegzetesen posztmodern eljárást a szerző.

Zárásként – a fenti bíráló észrevételek ellenére – le kell szögezni: Farkas Zsoltnak minden adottsága megvan ahhoz, hogy a gazdag múltú magyar esszéirodalom fontos kortárs képviselőjévé váljon. Elmé-

leti felkészültsége, megfigyelőkészsége, enciklopédikus érdeklődése, sokoldalúsága elismerésre méltó. Egyetemi tanítványai szemináriumi dolgozataihoz írott kommentárjai arról tanúskodnak, hogy pedagógiai érzéke is kivételes, ami szintén nem hátrány egy esszéista számára. Farkas független, vagabund szellem; karakteres gondolkodói személyisége iránt konzervatívabb ízlésű olvasói sem maradhatnak közömbösek. Koncentrált pillanataiban élvonalbeli elemzői teljesítményre képes (a legszebb példa erre a brazil focista, Ronaldinho játékstílusáról szóló filozofikus fejtegetése); problémaérzékenységgel, eredeti kérdésfelvetéseivel nemcsak ellenállásra készítet, hanem pozitíve is hatni tud (főként letisztultabb képzőművészeti tárgyú írásaiban); mindemellett néha elkápráztat sajátos nyelvészetével. Ám egyelőre még nem tart ott, hogy „kanonizálni” lehessen: hogy miért nem, azt nem tudom igazán ékesszólóan megfogalmazni. Csak a címszavak, a vázlat szintjén jelzem, miben kellene változnia, változtatnia. Mi garantálhatná új, érettebb alkotói korszakában írásainak maradandóságát.

Kevesebb általánosítás. Kevesebb elméletieskedés. Kevesebb – elméletekkel való – zsonglőrködés. Valamivel kevesebb lazaság. Pláne, ha a lazaság mintakövetés vagy póz. Egyáltalán: kevesebb póz. Kevesebb aranyifjú-örökifjú vagánykodás. Nietzsche, Freud, Lacan, Derrida, Lyotard: takaréklángon. Kevesebb provokáció (hangsúlyozom: kevesebb, vagyis nem azt kérem, hogy ne legyen). Kevesebb szarkazmus, több és kifinomultabb irónia. Kevesebb becsvágy, több önkorlátozás. Kevesebb önelégültség, több alázat, *horribile dictu*: több szorongás. Kevesebb nyegleség és – most banalitást mondok – több tisztelet. Kevesebb élvezoncolás. Kevesebb látványos szörszálhasogatás, több – önfegyelemmel kicsikart – nagyvonalúság. Esztétikai, etikai, antropológiai síkon: kevesebb gyanú és több megértés. Még akkor is, ha mindez anakronisztikusnak vagy a kritikusi szereppel összeegyeztethetetlennek tűnik.

És mindenekelőtt: jóval kevesebb autistázás, depresszívezés, paranoiázás. Sokkal-sokkal kevesebb felületes patológiai magyarázat. Több és még több történeti oknyomozás. Egyúttal annak be-

látása, hogy a kultúra jelenségei nem vagy csak nagyon kis részben értelmezhetőek a szociálpszichológia, illetve a pszichiátria dogmává merevedő tételei alapján. •

Mórocz Gábor

Zúdul

Veres István: Dandaranda (szerelem, biztonság, kutyák), Kalligram, 2013

Ha felnövök, Veres István kritikus szeretnék lenni – ez volt az első mondatok egyike, amelyet a *Dandaranda* című regény lapszéleire írtam olvasás közben. Noha ennek csak részben van köze az új szöveghez, részben pedig a *Galvánelemek* novelláinak néhány évvel korábbi, komoly élményéhez: sokkal inkább ahhoz a problémához kapcsolható, amellyel a '80-as években született író- és kritikugenerációnak szembeszélnie kell, és amelyről nagyon nehéz valóságos mondatokat írni, hiába mutatja magát. Ennek a fiatal kritikának önmagára vonatkozóan alig van nyelve, tehát szeme, füle – hiába olvas nagy szívvel, és ír okosan; a saját magunkat érintő kérdésekről mintha hallgatnánk. Nem gyáván, de nyilván nem is bátran: biztonságosan (hogy maradjunk a Veres-kötet alcíméhez közel) és figyelmetlenül. Hogy mely könyvekről születnek kritikák, igen gyakran ad hoc módon dől el, és a kritikusok keveset beszélnek, akár egymás közt is, saját pozícióikról.

Vállalva a mondatot és a pontatlanságát is, így írom: ennek az induló korosztálynak az egyik legnagyobb problémája az lehet, hogy közelségük és egymásra utaltságuk ellenére írói és kritikusai nem találnak egymásra. A korábbi nemzedékek, különösen a „prózafordítók” esetében látványos, mennyi jó történik, mennyi fontos hang szólal meg, milyen új terek nyílnak, ha a szerző megtalálja a kritikusait, a kritikus megtalálja a szerzőit, akiknek valamennyi munkáját figyelemmel kíséri, és értő, szigorú, hosszú távú párbeszédbe kezdenek.

Veres István első kötetéről (*Galvánelemek és akkumulátorok*) két erős emlékem van: az egyik az otthonosságé, a mondatainak, a képeinek a váratlanság öröme ellenére meglévő közelségéé, a másik azé a fejkavarásé, hogy miért nem kapott nagyobb figyelmet ez a könyv. A szerző nálam sokkal szellemesebben vakar: a novelláskötetről írt (ha igaz) önrecenziója után a *Dandaranda* kapcsán ezúttal interjút készített saját magával (Új Szó Online, 2013. december 14.), melynek utolsó sorai: „– Erre itt ez az öninterjú. Ezzel mi a célod? – A kollégáimnak szerettem volna időt és munkát spórolni vele.” Akkor most viszontspórolnék.

A *Dandarandának* nemcsak az első szavai erősek, a rövid fejezetekből építkező regény nyelve végig egyenletesen finom, találékony, könnyed és sűrű egyszerre, mondati csak ritkán tévesztenek arányt, és akkor sem mennyiségükben, inkább minőségükben, ami a rövid regényke tömör, feszesen végigvitt szerkezetét nem érinti. Az alcímben jelzett három szó, amely egyúttal a kötet három nagyobb, számozott szakaszokra tördelt fejezetét jelöli, illetve az első lapokon bevezetett, majd következetesen épített képek és technikák szorosan tartják a szöveget.

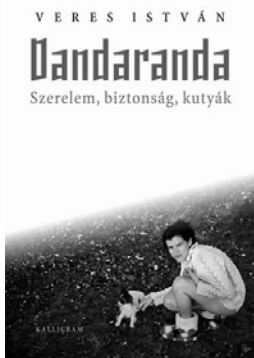
A biztonsági öröként dolgozó Aladár és a Szun nevű kínai lány között szövődő furcsa, ferde, romantikusnak a legkevésbé sem nevezhető „love story” (ahogy az iróniában végig nagyon gazdag elbeszélés hívja) keretét az éjjel dolgozó őrzővédők sajátos, az alvás és az ébrenlét között billegő, kifordított mindennapjai adják, eldönthetetlené téve, hogy mennyi a történetből a zaklatott álom, és mennyi a zaklatott valóság. Ahogyan azt is nehéz eldönteni,

hogyan van-e ennek egyáltalán jelentősége. (Vagy csak annak van jelentősége, hogy nincs jelentősége – belezavarodtam. Jelzem: éjszaka van.)

Nem álomszerű, fásultabb, nem valószerű, groteszkebb. Majdnem állatias világot ír Veres. Nemcsak a test biológiai kényszereire tett, gyakran visszataszító megállapításokkal vagy az evésről és a (részben kutyákból készített) ételekről írt, olykor sivár,

máskor gyomorforgató mondatokkal. Szó szerint *állatias* a nyelve: a szöveg szerkezetének egyik jellegzetessége a hasonlatok nagy száma, amelyekben a hasonlító rendszeresen egy állat. (A tízemeletes panelek irigyen pislognak, mint a bebetonozott, eme-

letes békák. A biztonsági örök olyanok, mint a pókok, a bírónő, mint egy strucc, a táskás szemű Szun, mint egy kialvatlan, lötytyedt bagoly, Cintula pedig cserebogárként kering a városban. Amadeóról nem is szólva, aki nemcsak olyan, mint egy tigris, de tigrisnek is hiszi magát, és így legalább az embertelenségtől tiszta marad.) A másik bázis pedig, amelyhez a regény nyelve vissza-visszatér, az ételeké, a barbár

főzésé, a kopár vendéglátóhelyké, a biztonságos, mert redukált, ösztönszerű, brutális evésé.

Ez a metaforika mégsem ragad benne saját ridegségében (nem fullad bele a csivavapörköltbe), kegyetlen-sége nem válik öncélúvá, mert két nagyon erős szál tartja, és emeli el ettől: a passiógyümölcsé és a dandarandáé.

Az elbeszélőnek a kiszemelt kínai lányról tett megjegyzései közt szinte az első, hogy „[a] neve *Szun, ami azt jelenti: passiógyümölcs*” – ami nyilvánvalóan hamis (már amennyiben egy jelentés hamis lehet), és ez a hamisság, és a hamisság ellenére a nő szüntelen Passiógyümölcs néven szólítása fontos vonása a kapcsolat küzdelmes, az életük megváltoztatásában bízó, végül a semmibe futó történetének. Ezt a szálát erősíti a Golgotavirág restiben töltött idő és tulajdonosa, a keresztről mosolygó-íntegető Krisztust megfestő bukott, naiv művész, Rózsika, aki azt vallja, „*a megváltás pozitív esemény, így is kell ábrázolni*”, és aki a Golgotavirágot abból a kártérítésből nyitotta, amelyet a képeit összeszabdalo támadás után kapott. A megváltásra később újra és újra utal a szöveg. Valójában azonban a dandaranda értelmetlen, tehát a hamisság alól kiforduló szavával

kerül ahhoz a legközelebb, és kapcsolja egybe az evés ösztönös, gyermeki, tétlen biztonságával. A dédnagymama által ígért, de soha meg nem főzött mákos dandaranda iránti az egyetlen igazi éhség a regényben. Aladár azt kéri, azt várja, azt szabja folyamatos feltételül a szerelemnek, hogy készítsék el neki ezt a nem is biztos, hogy létező, ismeretlen, de a sóvárgásától mindennél valóságosabb ételt. Nem kutatja a receptet, maga sosem akarja megfőzni, csak valakitől megkapni – nem akarja és nem *tudhatja* megváltani önmagát. „*Csak a mákos dandarandát nem tudom, kivel csináltassam meg. Bár ami azt illeti, egyik könyv sem említi. Lehet, hogy nincs is ilyen étel. Azt viszont nem bírnám ki. [...] Rá egy korsó sör, és máris meg vagyunk mentve.*”

Ez a – hol éber, hol szunnyadó – tehetetlenség kíséri a történetet. A biztonsági őr munkája nem sokban különbözik az életétől. Aladár hol belebóbiskol a megrekedtségbe, hol megoldások után vizslatva pásztázza azt, lép is egyet-egyed, sőt olykor szinte bántóan terv szerint cselekszik, de a cselekvő tehetetlenség ugyanúgy tehetetlenség, mint a tétlen. „*Csupán csak... jöttek a dolgok egymásra, mint állomásra a vonat. Mi meg felszálltunk rá.*”

Másfelől, a feszes szerkezet el-
lenére éppen ez a tehetetlenség kínál
olyan könnyed szövegfüzést, amellyel
Veres él is. Nem erőlteti a történetet,
azt a véletlennek tetsző (és sokszor
valóban véletlen) történések adják ki.
A dermedtségen belül nincs szük-
ségyszerűség, nincs magától értődés.
„[E]z is csak egy lehetőség a sokból”,
mondja Ali az alvó Szun testére való
lehelésről, „melyek között ugyanúgy
ott van a baseballütővel vagy öteres,
gumiborítású vezetékdarabbal való üt-
legelés, a gombóc (szilvás, túrós, lek-
város), knédli és talán a dandaranda
párolására is használt bordó, ötliteres
fazék igénybevitelével történő hirtelen
forrázás, mint a pálmaággal (nálunk
nem őshonos, importálni kell) történő
legyezgetés. Persze ez mind pótmegol-
dás. A legjobb, ha az egészet rábízunk
a kockás pokrócra.”

Mégis megmoccan a szöveg.
A dédnagymamáról mondott mese sze-
rint „majdnem ott veszett tizenhárom
évesen egy magtárban. Unalmában
piszkálgatta a magasra tornyozott ár-
pát, aztán kiment, és becsukta az ajtót,
mire a sok árpa lezúdult, csak úgy ma-
gától. Ilyen a gabona.” A Dandaranda
nem tapaszt, nem magyaráz, a számo-
zott részek hitelesen fordulnak egy-
másba, és ezt csak elvétve zavarja meg

egy-egy redundáns, kisserkesztetlenül
maradt ismétlés. Működik azonban,
aminek működnie kell. Zúdul az árpa. •

Tóth-Czifra Júlia

„a nyelvet, mint kései, megterített asztalt”

Ayhan Gökhan: János és János,
Kalligram, 2013

Ayhan Gökhan második, *János és János* című kötete a szerző saját olvasatában a címadó evangélista, Jézus legkedvesebb tanítványa köré szőtt monda-darabok sorozata. János alakja nem mindenütt uralja a gyűjteményt, de – kisebb megszakításokkal – mindvégig áthatja azt a vallásos tematika hangszíne, a bizonyosság keresése („*legyen mit mondanom, / ne készületlenül / találjam szemközt magammal, lehetne / a lényeg a következő / mondat*”), ezzel együtt az idegenség, jellemzően pedig a nyelv és a test idegenségének tapasztalata: „*Nyelvünk kenetdús szózata / Elrohadt. Nyelvünk most oda.*” (Foltnyi Jézusfejek); „*ezt a próbatestet / ő csak kölcsönvette*” (Ráadás)

A kötetnyitó versben (*Ajánlás*) a nyelv mint megterített asztal jelenik meg, az ehhez való visszatérés-odaférés ellehetetlenülése azonban a kötet egyik meghatá-

zó tapasztalata; a záró költeményben, a szintén *Ajánlás* címet viselő, és ekképp a kötetet keretbe foglaló darabban pedig – a megszólalás ellenére – maga a személyiséget meghatározó és kijelölő hang kérdőjeleződik meg: „*A nyelv bűntudata / esetlegesebb, kinek / a hangján hallgatok el? / Nyirkos / beszéd, remegés, fázom.*” A nyelv motívumként való tematizálásából annak már számtalanszor feldolgozott isteni eredeztetése sem marad ki. A *Hagyomány* prózához közelítő formában állítja párhuzamba az istenektől ellopott tűz és nyelv témáját. A tűz miatt jár a büntetés, amely viszont elmarad a nyelv esetében. A nyelv így egyszer megterített asztalként, máskor pedig mint az istenektől talán feleslegesen ellopott tudás jelenik meg: „*A lopott tűzért cserébe a forró hamu a kemence alján. / Ki lopta el a nyelvet az istenektől, és a büntetés ezért hol van, nem tu- / dom, hogy megérte-e, azt megint nem tudom, hol.*”

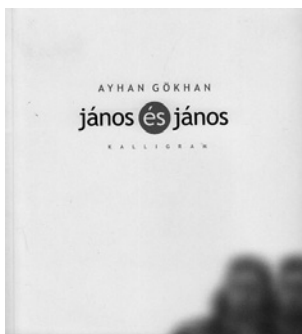
Ez a fajta bizonytalanság, a saját hangjától megfosztott, vagy az azt nem találó személyiség ugyanúgy áll a testtel, mint a nyelvvel. Ayhan Gökhan – bizonyos témákat feleslegesen újramondva – a testet pusztán *átmeneti* „próbatestként”,

sőt börtönként ábrázolja: „nem mindegy, hogy honnét / lekésve vagyok messze / a másik / résztől? – / nem jutunk ki élve / ebből a testből”; „ezt a próba-testet ő csak kölcsönvette” (Ráadás) A test esetlegessége a halálon túli bizonytalan lét függvényében tűnik fel: „a test és az álom ugratóján túl mennyi van hátra? / annyi a test, amennyit bomlik a lélek, utána / milyen történet veszi kezdetét, vagy talán a végből / megismerétel többször annyi variáns” (Hamu). Mindezek tekintetében az arc ugyanúgy gazdátlan, mint a hang vagy a test: „nem az enyém, nem a tied, a tied se, az enyém se, az arcod, az arca.”

(Enyém se, az arcom). A test-kultuszból, a vallásos tematikából természetesen maga a test feltámasztása sem hiányozhat; a kötet elején a feltámasztás aktusa kimondva a testre irányul („Talán jó lenne, ha fel tudnám támasztani a testet.”), a zárlatban azonban a feltámasztás a tárgy jelöletlensége miatt vonatkoztatható bármire, ami Ayhan Gökhan költészete szerint vagy költészetében a világból hiányzik.

A második rész elejére beékelte, a holttest kezeléséről és tárolásáról szóló, már-már tudományos precizitással megírt beszámoló mintegy a test feltámasztásának kudarcát hivatott jelölni.

A nyelvről és a testről való beszéd ebben a formában tehát inkább e két motívum hagyományos értelmezésének újramondásaként alakul, mintsem újfajta beszédmódként; kérdés, hogy a kötet hangnemében és tematikájában lehet-e egyáltalán újat mondani ezekről a fogalmakról. Ayhan Gökhan kötetében ugyanakkor a nyelvet nem csak motívumként kell szám-

ba vennünk – mindvégig érezhető a bizonyosság kimondásának, valamint az élmény megfogalmazásának lehetőségeit kutató attitűd, ami gyakran töredékes versépítkezést eredményez (Ráadás, Mi-
atyánk, Széchenyi, 2012. február). A kötet talán legerősebb verse, a János – amely egyben a könyv második része is – pedig éppen a beszéd, és mindinkább a párbeszéd, a beszélgetés ellehetetlenülését (fe-

leslegességét) állítja, mindezt nem nyugodt beletörődéssel, hanem kétségbeesettnek tűnő felszólítással: „nem beszélgettünk sokat, nem adtunk súlyt / mondatainknak. ne beszéljünk többé róla, ne beszéljünk / másról csak róla, csak rólad, ne beszéljünk.” A felszólítás érthető a megszólalás általános visszavonásaként, ugyanakkor a párbeszéd korlátozásaként is. A verszárlatok a visszavonás, valamint az ismétlés folyamatában azonban gyakran erőltetettek: „Nem mondom, de mégis, vagy hát... visszavontam.” (Dal egy halott barát-ról), „de nem részletezem. / minek de. / nem.” (Feketerigó) „sirályok hangját verte vissza/a köd, szemből toronyház, negyedik emeletén/az elnyelt hang nyomása kiszakította / az ablakot. / kiszakította.” (Széchenyi) Ugyanezt az érzetet keltheti bennünk a sorismétlésre, sorvariációra alapuló versépítkezés (János és János, Kettő), amely szerkesztési mód helyenként mintha az ötletelenséget próbálná leplezni. Az ismétlések-azonosítások gyakran funkciótlanak, olykor pedig értelmetlenségükkel és homályosságukkal hívják fel magukra a figyelmet: „a feketerigó meghalt, nézett a szemével a szemem, / a szemem nézett a szememmel, a sze-

mével a szem, / de nem részletezem.” (Feketerigó); vagy: „a szorongásban a szorongás / a gonoszság harmadik arca. / nem ismer senkit, mert gonosz / a másik kettő nem akarja / ismerni őt, mert túl gonosz.”; és: „a gonoszságban van a gonoszság, / van a jóság harmadik arca.” (Tragédia)

A kötet harmadik részét a feketerigó-versek teszik ki. Ez a ciklus – ha kötetegészben gondolkodunk – bajosan illeszthető be valami nála nagyobb egységbe; az illeszkedés mikéntje éppúgy nehezen feltárható, mint a feketerigó-motívum, ezáltal pedig maga a ciklus verseinek jelentése. Valamiféle mögöttes történet, történetegyüttes meglétét kell itt feltételeznie az olvasónak, amelynek ismerete nélkül azonban a feketerigó-versek megfoghatatlanok maradnak. Az öt „félreértés” szintén a kontextus alapján nyerhetné el értelmét, a kötet egészét tekintve azonban mégsem tud összeállni olyan történet vagy monda, amelyre ezek a szentenciaszerű szövegek utalhatnának; nem tisztázódik az esetleges nagyobb egészhez fűződő kapcsolatuk, így a feketerigó-versekhez hasonlóan a félreértések mondatai is magukra maradnak: „A felidéz-

hető beszélgetések kedvéért vagy általában, a felidőzés kedvéért.” (Első félreértés); vagy: Vettem egy francia szinonimaszótárt, lapozgatom, mintha érteném. / Ott nagyon zavart. Most visszagondolva le kell írnom, mi jutott eszem- / be: milyen egyedül lehetnek? Milyen nehéz lehet nekik? Hogy tudják / elfogadtatni? / És amúgy is.” (Ötödik félreértés)

János alakja sem képes úgy előlépni az evangéliumi történések hátteréből, hogy önálló, a Szentírás pontos és behatóbb ismerete nélkül is élvezhető monda szerveződhesen köré. Azok a versek, amelyek valamiképp János alakját idézik meg, inkább a háttértörténettel tartanak kapcsolatot, ahelyett, hogy attól függetlenül, elszakadva is élvezhető, általános érvényű költészetté álljanak össze. •

Mizsur Dániel

Szürreállal oltva

Mán-Várhegyi Réka:
Boldogtalanság az Auróra-
telepen, JAK+Prae.hu, 2014

Egyszerre a kényelmetlenség és a felszabadultság érzésével teszem le Mán-Várhegyi Réka *Boldogtalanság az Auróra-telepen* című novelláskötetét. A realista elbeszélésmódon alapuló, helyenként szürrealitásba átcsapó szövegek magukban hordozzák az önmagunkra ismerés elkerülhetetlen fájdalmát (kényelmetlenségét), és az elbeszéltség, az esztétikai távolság révén létrejövő megkönnyebbülés lehetőségét: tudunk (magunkon) nevetni. A zárójelet ebben az esetben (is) komolyan kell venni, mert ha fel is ismerjük magunkat ezekben a kegyetlen kor-, társadalom- és karakterrajzokban, csak félve merjük bevallani igazságukat. Nem csoda: Mán-Várhegyi helyenként olyan élesen látta jellemeket és helyzeteket, hogy azoknak a valóságosságát csak leírtságukban, és csak egy (másik) szereplőn keresztül lehet felismerni/elfogadni.

Amikor a borító hátoldalán Németh Gábor „nagy, realista íróként” köszönti a szerzőt, finom uta-

lást tesz a gonoszság esztétikai kategóriájára – valami olyasmit sejtetve, hogy a kötetben ilyesmi történik –, de aztán hátrít: „[e]z a könyv tele van megértéssel” – írja. Pontosabban nem ítélkezik, ami nem jelenti azt, hogy ne éles és csúfondáros pillantásokkal felmért helyzetekről adna éles és csúfondáros jelentést. Nem gonoszság ez, inkább „kegyetlen őszinteség”. Mondhatni isteni pillantás elbeszélőjéé:

mindent lát, és aztán ezek közül sok mindent kíméletlenül meg is mutat. Ráadásul szívesebben szemlélődik a lakótelepeken – például Répásmegyeren vagy az Auróra-telepen –, mint a gazdag vidékeken (de azért

vet egy-egy pillantást például egy berlini kiállításmegnyitóra, vagy egyetemi tanárok mindennapjaira), így témáiban is főként ezeknek a környékeknek és lakóiknak a problémáival ismertet meg bennünket.

A három fejezetbe osztott tizennégy elbeszélés többsége realista hangvétellű, de helyet kap a novellák között például egy egé-

szen a fantázia világában játszódó is: a Messiéhez hasonló tehetségű csatárnőről szóló szöveg (*A csatárnő bal lába életveszélyes*) némiképp kilóg a sorból, azonban helyenként a realiztikus írások is szürreális jegyeket vesznek fel. Ilyenek például a viszolygással vegyes meghökkenítő történetek (*Viszlát, kamaszkor!*, *A fekete pont*, *Bűz*), vagy az ezotériából ihletet merítő (*Minden vonal*, *Gyökér*). Tudjuk, az ezekben a szövegekben ábrázolt történetek korántsem tipikusak, másrészt viszont azt is, hogy ennek ellenére bár mikor megtörténhetnek. Ha máshol nem, a képzeletünkben, az álmainkban (ahogy a

Jó hit, rossz szerencse címűben). Persze mindez nem a novellák valószínűségi preferenciája felől nézve fontos, sokkal inkább az ok-okozati összefüggések, az emberi psziché működés módja felől, merthogy a realista elbeszélés mód ennek a feltárását célozza; lemezteleníti az önhuzásokba és mindennapi rítusokba öltözött szereplőket. A kötetben olvasható történetek ráadásul olyan

Mán-Várhegyi
Réka
**Boldog-
talanság
az Auróra-
telepen**

témákat hoznak fel, melyekről nem szeretünk beszélni: a kövérség, a magány, társkeresés, az öregedés, „a bűz”, vagy amikor az óvodások „papás-mamását” játszanak stb. Kényes témák, melyeket elkerülni szeretnénk, vagy tudomást sem venni róluk – mert az okok feltérképezéséhez valahová nagyon mélyre kellene fúrni.

A szociográfiai pontosságú és pszichológiai érzékenyséű szövegek azonban mindvégig megmaradnak szépirodalomnak. A sokat tudó elbeszélő stílusát a tárgyilagos-ságra való törekvés és a szereplők lényeges tulajdonságainak illúziómentes ábrázolása határozza meg. Nem mond többet és kevesebbet sem róluk, csak amennyi a jellemük és a helyzetük megértéséhez feltétlenül szükséges. (Például: *„A tehetetlenség állapota ugyanúgy kezdődött, mint mindig. Érezte, a teste és elméje egyaránt lelassul, és visszaszorul egy sötét zugba, ahonnan már fölösleges kapálózni. Nem tehetett mást, megivott két pohár bort, elszívott néhány cigarettát, és behúzta a függönyöket. Zsibbadtan bedőlt az ágyba. Eszébe jutott az anyja, aki rémesen érezné magát, ha látná, hogy még a farmerjét sem vette le.”* 24-25.)

Nem körmönfont jellemzésekből, hanem megtalált rövid mondatokból épülnek fel a novellák, így letisztult, egyszerű nyelv határozza meg az elbeszélsmódot (ugyan olykor egy-egy gondolatjel segítené a szöveg tagolását). Ez a mértéktartó és biztos, szikár stílus a garancia arra, hogy a novellák súlyos témáinak elbeszélése ne fulladjon se szentimentalizmusba, se unalomba, közhelyességbe.

Azonos szerkesztési elv jellemzi a novellákat. Erős in medias res-kezdés: „helyzetben vagyunk”, majd kicsit részletesebben megismerjük a tényeket, a helyzetet, a szereplőket, aztán váratlan fordulat, és vége is a szövegnek – epigrammához hasonlítható technika. A befejezés persze nem a klasszikus értelemben vett csattanó (nem összegez, nem buzdít), mégis úgy hat: körülbelül az utolsó két bekezdésig szépen ível a feszültség a szövegben, ekkor érezzük, ha nem történik valami, elveszít az elbeszélő; de történik, majd egy mondat erejéig nyugvópontra jutunk, és szinte elégikus hangvétellel búcsúzik az elbeszélő. Bravúros. Lássunk egy példát két barátón (egy fiatal családost, és egy időse-

dő elvált) kapcsolatát és az öregedéssel való szembenézésüknek drámaiatlan drámáját feldolgozó *Mária nem bírja a meleget* című novellából: „Kihalászta a táskája mélyéről a telefonját, és lefotózta magát a nagyalakú tükkörben, hogy legyen egy emléke arról a napról, amikor ezt a piros ruhát és ezt az éjjekete csizmát viselte. Erre a fényképre még szüksége lesz.” (66.) Vagy nézzük a két értelmiségi harmincas magányát, majd egymásra találásának lehetőségét felvillantó *Idegenek az éjszakában* címűt: „– Figyelj, azt a dolgot – kezdett magyarázkodni –, hogy magadhoz képest jól nézel ki, azt nem úgy értettem. / A nő felröhögött, és újabb cigarettát vett elő. / – Bóknak szántam – mondta Laci, és aztán úgy alakult, hogy elsírta magát.” (119.)

De nincs az a remek elbeszélői technika, amit, ha kiszámíthatóvá válik, ne lehetne megenni: a könyv utolsó novelláit olvasva már azon kapjuk magunkat, hogy megszokjuk az elbeszélés ívét, így már nem tudnak a frissesség ízével hatni a hirtelen lezárások. Mindezek ellenére a rövid novellák mindvégig fenntartják a figyelmünket, sőt, a könyv letétele után is sokáig emlékezetesek maradnak. Amikor

az elbeszélő magukra hagyja szereplőit, magára hagyja az olvasót is a felvillantott problémákkal, a gondolataival, a feloldhatatlan és fullasztó helyzetekkel, és a reménytelen is a happy end-re – nem kis tehertétel. Hiszen a nyugvópont látszólagos, az elbeszéltekkel levetkőztetett hősök, a táptalaj nélkül maradt illúziók megmaradnak – és mivel írva vannak, nem lehet nem tudomást venni róluk. •

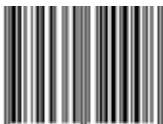
Bedi Kata

E számunk szerzői

Bedi Kata (1988), diákfőszerkesztő (KuK.hu), *Sitke–Budapest* • **Bognár Péter** (1982) *Budapest* • **Bödecs László** (1988) költő, egyetemi hallgató (ELTE BTK), *Szombathely–Budapest* • **Evellei Kata** (1988) költő, egyetemi hallgató (ELTE BTK), *Pécel* • **Gál Soma** (1992) egyetemi hallgató (ELTE BTK), *Budapest–Keszthely–Sármellék* • **Juhász Tibor** (1992), költő, *Salgótarján* • **Mízsúr Dániel** (1991) egyetemi hallgató (ELTE BTK), *Budapest* • **Mórocz Gábor** (1981) doktorandusz hallgató (PPKE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola), középiskolai tanár, *Hódmezővásárhely* • **Sajó László** (1956) költő, író, legutóbbi kötete: *A futball ábécéje és más történetek* (Osiris, 2014) • **Stolcz Adám** (1989) költő, egyetemi hallgató (Université d'Evry Val d'Essonne - Jogtudományi kar), *Evry* • **Szendi Nóra** (1988) szerkesztő (Generalpress, Kulcslyuk Kiadó), író, kritikus, illusztrátor, *Telki* • **Takács Nándor** (1983) költő, *Bakonybél* • **Tinkó Máté** (1988) költő, szerkesztő, első kötete: *Amíg a dolgok rendeződnek* (FISZ, 2014), *Békéscsaba–Budapest* • **Tóth-Czifra Júlia** (1988) *Budapest* • **Tranker Kata** (1989) képzőművész, *Budapest* • **Vass Norbert** (1985) író, kritikus, szerkesztő (Képirás, KULTer, Szépirodalmi Figyelő), *Kaposvár* • **veress dani** (1988) egyetemi hallgató (ELTE BTK), az Apokrif szerkesztője, *Debrecen* •

Ára: 350 Ft

9 772060 320008